100 ЭЗАР ТОНН ХЬАЖКІАШИ 20 ЭЗАР ТОНН ДУГЕИ ДОАККХАРГДА ВАЙ!

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ПАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШОАТТА, 21 сентябрь, 1974 шу. • № 114 (8405). • Мах 2 кап.

ЮРТА БОАХАМА КЪАХЬЕГАМХОЙ! СИХАГІА ЧУЕРЗАЕ «ДОШО» ГУЙРЕ!

ДАЬХЕН АМБАРАШКА

Хьажкlаш чуэца йолаялларца уж Даьхен амбарашка дlачуяла а йолвенный республика колхозаш совхозаши. 20-гІа сентябрь тІакхоачаш еррига дІачуенна хьажкІаш 3291 тонн я. Районашта юкъе эггара дукхагІа уж дІачуеннай Шалински районо — 1426 тонн, царех ахаш тІеххьарча дикъ дийнахьа а душ. Пхиппха царех ахаш совгІа дІаученнай, диъ ди хьалха ткъо тоннага кхоачаш мара уж дІачуяьанза хиннача Надтеречни Грозненски районаша. ТІеххьарча шин дийнахьа Шелковской районо 75 тонни Наурски районо 33 тонни мара ениназц ялат дІачуийдеча пункташка, хІаьта цу районашка аханел дукхагІа йола хьажкІаш чуийца а яьннай. Геттара вІезига дІалу хьажкІаш гудермесцаша, малгобекцаша, 12 сентябре денз вІалла енназц ачхоймартановцаша.

Республика ши район я дуга леладеш — Гудермесски Шелковской. Укх шера 20 эзар тонн дуга доккхиига Іалашдар керттерча даькъе цу районашта доагІаш а да. 20 балха дийнахьа дуга чуийца даккха аьнна денна дош кхоачашдара тІехьа дуга леладераша йоаржаь социалистически яхь хІара ди тІехьагІа шерлуш йоагІа шинна а районе.

Деррига республике чуийца даьнна дуга цхьа эзар гектар совгІа да, вешта аьлча чуэца дезачох пхелагІа дакъа. Шелковчанаша ялх бІаь гектар чуийцай, из хул чуэца дезачох вхеалагІа дакъа. ХІара гектара тІара 35 центнер яккха дош деннадар цар, бакъда яьккхар 32,3 центнер мара яц.

Гудермесцаша чуийцача йиъ бІаь совгІча гектарах хІаране тІара 40 центнер йоакхх. Из пхи центнер кІезигагІа да цар даккха лерхІачул.

Деррига паччахьалкхенга лехка дуга 1797 тонн да, цунах Шелковской районо дехкар — 1013 тонни Гудермесски — 784 тонни а долаш.

Сихде деза паччахьалкхенга хьажкІаш дуга доккхалга.

Дика хьувкъаьяй укх шера хьажкІаш «Шалинский» совхоза Къахьегама Цlеча Байракха орден лелаю Юсупов Лом-Іаьла керте латтача звенос. БІаь гектар совгІа долча кхай тІара хьувкъам чуийца яьннай звено, хІаьта хІара гектара тІара 80 центнерага кхоачаш томараш тІехь хьажкІаши 230 центнер моша доакъари даьккхад укхаза. ПланагІа яха езаш хинна хьажкІаш гектара тІара — 40 центнери, моша доакъар — 180 центнери яр.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа): звеньевод Л. Юсупов, совхоза болхлой комитета председатель М. Булаев, комбайнер А. Солтаев.

И. ПЛИЕВА сурт.

ГЕКТАРА ТІАРА—45 ЦЕНТНЕР ДУГА

Гудермесски района «Степной» совхоз керттерча даькъе дуга кхедеш я. 1625 гектара тІа дІайийнаяр цига из культура укх шера. ЦхьоалагІча отделене 810 гектара тІа дІадийра из, хІаьта шоллагІча отделене — 815 гектара тІа.

Укх деношка чуэца доладаьд дуга. Къаьстта дика вІаштІехь баьккхаб из болх совхоза цхьоалагІча отделене. Вурийтта комбайни ялх жатхен я дуга чуэцаш. Комбайнаша хьаккхари ардари цхьана долаш чуэц дуга. ХІанз керттерча даькъе из культура дика кхаьча участкаш кержа а хержаш болх бу комбайнераша Цул совгІа кхай йистошкара а чуэц. Жаткаша хьекхе касарагІа Іолулл дуга. Комбайнерашта юкъе дика хьокхамаш гойташ къахьег Садулаев Алета, Шактиев Бийсолта, Даaев Мовладе, Инербаев Мовсара. Кхай йистошкара дуга чуэцаш планагІа цхьан дийнахьа 9 тонн арда дезача 12—15 тонн дуга оард цар. ХІаьта Садулаев Алета цхьан дийнахьа 17 тонн ялат аьрдар.

Жаткашца дуга хьокхараш-та юкъе толамаш доахаш болх бу Косумов Лемас. План 3,5 гектар йолча дийнахьа 8—10 гектара тІара дуга хьакха кховиу из. Дийнахьа хІаране юкъера лаьрхІача 5—6 гектара тІара из культура хьекха касарагІа Іоюлл механизатораша Турлаев Асвада, Каимов Мовсара.

ЙоагІІаш йола йоакхо яьй отделене механизаторий, хьатта болх берий къахьегам вІаштІехьбаккхара.

Хьувкъам чуэцача дакъа лоацача кулгалхоша, специалисташа, механизатораша, хаьтта болх бечар отделене общежите бийсаш йоах. Болх чакхбаьлча къахьегамхоша паргІатен сакъердамен салоІаргдола гІулакх вІаштІехьдаьккхад. Отделене ЦІеча уголоке телевизор, радиоприемник я. ХІара дийнахьа керда газеташ, журналаш хулийт. Дийнахьа кхозза кхоаб вах. Іуйрийнен сайрийнен общежите столове хІама юйт. ХІаьта делкъийга кхай тІа хьу механизаторашта кхача.

Дуга чуэцача кхашка хадданза хул летучки автозаправщики. Комбайн е трактор еха, кхай тІарча хьалашка юстардаккха йиш йола кхоачамбоацар сихен дикен дІадсакх мастер-наладчик волча Халидов Кола, сварщика Лорсанов Ахьмада. отделене механикa Халадов Ибрагима.

Хьувкъам сихен цІенен чуэца гІерташ шерра социалистически яхь яьржай механизаторашта юкъе. Яхьа хІара дийнахьа итогаш ю. Комбайнерий, трактористий балха хьокхамаш отделене цІеча уголоке доаллача хьокхамий доска тІа дІаяздy. Цу гІулакхо хІара механизаторга йиш хулийт шийца яхь лелаеча новкъосто, ше мишта болх бу ха.

Дика болх беча къахьегамхоех, цар балха опыт, доаха толамаш дувцаш хІара дийнахьа «Молния» яха къахьегама листок арахец, хІаьта шоай декхараш кхоачаш ца деш, мекъа болх бечарех «Крокодил» яхача газета тІа язду.

Гойтара агитаци вІаштІехьъяккха, къахьегама листокаш арахеца доккха новкъостал ду отделене кулгалхошта Гудермесски района культура отдела болхлоша. Тхо отделене хиннача дийнахьа «Молния» яха къахьегама листок арахеца кийчъеш бар Новогрозный яхача юртарча библиотека болхлой комсомолкаш Чернова Таиян Шуаипова Хавании.

ДикагІболча болхлой сийна отделене контора хьалхашка ЦІе байрахх айю. ХІанз комбайнера Садулаев Алета сийна айнь я из.

Теркам тІабахийтаб наьха балхацара материальни безам совбаккхара а. Дийнахьа пхийтта тонн дуга аьрдача комбайнера кхо сом премии лу, хІаьта пхийтта тоннал совгІа аьрдача хІара тоннах — 50 кепиг. Кхай тІара хьатта дийнахьа 20 тонн ялат дІадехьача тракториста кхо сом премии лу, хІаьта цул совгІа дІайихьача хІара тоннах — 50 кепиг. Дуга хьокхаш касарагІа Іодехкаш пхе гектара тІара из культура хьекхачоа кхо сом премии лу, хІаьта пхеннел совгІа хьекхача хІара гектарах — цхьацца сом.

— Цу дерригача гІулакхаша совбоаккх балхацара безам, шерагІа яржийт социалистически яхь, — йоах цхьоалагІча отделене управляюще Мачаев Туркос. — ХІанзле 140 гектара тІара дуга чуденад совхозе. Кхай йистошкара чуэцаш а гектара тІара 40—41 центнер дуга доал. Укх шера планагІа хІара гектара тІара 35 центнер чуэца дезача 40 центнер чуда декхар тІаийцадар оаха. Цхьабакъда дукха ха йоаццаш тхоай торонаш лаьрхІа а лаьрхІа хІара гектара тІара 41 центнер чуя дош деннад оаха, — йоах Мачаева. — Денна дош кхоачашдергхиларах шеко яц. Дог гІоздоаккхаш да звеньевойша коммунисташа Сайдулхаджиева Гице, Чулигов Варе, Вахаев Абус кхедаь дуга. Царех хІаравар халкъа тІахьожама комитета член ва. Шенеи лорадеши чуэце хІара гектара тІара хийцца 46—47 центнер яргья.

Цу гІулакха къаьстта теркам тІабахийтаб. Отделене халкъа тІахьожама комитета председатель звеньевой Сайдулхаджиев Гици керте а волаш дуга кхай тІара мел цІена чуэц хьожаш, из кулг цІена боацача нахах лорадеш хадданза тІахьожам лоаттабеш ба халкъа тІахьожама контролераш.

ХІара звено кхай тІа, звеньевой ше керте а волаш, вІаштІехьъяьха халкъа тІахьожамхой постащ я. Кхаь сагах латт хІара пост. Масала, Чулигов Варе кхай тІа звеньевойца цхьана тІахьожам лоаттабеш ба механизатораш Садулаев Алет, Шактиев Бийсолт. Дуга чуэцача хана из болх мел цІена бу хьож уж. Нагахьа санна комбайно дуга доадеш хуле, цунна механизатораша регулировка ялцца, из кхай тІа ялийтац.

Кхай тІара хьатта бодача керттерча наькъа дехьарен сехьарен хьатІадоагІа наькъаш шлагбаумаш а увттаеш дІакъайлад.

Боккха болх чакхбоаккх отделене халкъа тІахьожамхоша хьатта а. Паччахьалкхенна дуга дІадала дІаводача хІара шоферага а хьатта заведующе яздаь документ хила деза. Из доацаш халкъа тІахьожамхоша зревалийтац хьаттара шофер. Йоакхо ю хьатта хьадена дуга сиха цІендаь, докъадаь даккхара, йоачан хилча коа асфальта тІа улла ялат, полиэтиленови пленка, брезент тІадилла сиха къайладаккхара. Уж гІулакхаш мишта кхоачашду хьожаш я ялат докъадеча агрегата тІа болх беш йола халкъа тІахьожама цехови комитета председатель комсомолка Асаева Асет.

— Цу гІулакхаша новкъостал ду дуга кхай тІа ца дуташ цІена, сиха чуэцилга Іалашде, ялат лочкъаде цхьаккха аьттув балийтац кулга цІена боацача наьха, — йоах Сайдулхаджиев Гице.

Иштта, дика хьувкъам а кхебаь из мамогта дикагІа чуэцара шерра къовсам боаржабаь къахьегаш ба «Степной» совхоза цхьоалагІча отделене механизатораш, специалисташ, кулгалхой.

М. ХАМАТХАНОВ.

ШИ ПЛАН ЙОАККХАРГЬЯ

РЕПОРТАЖ

Укх шера ка бола ялат ахархошта махетта хиннадеце а хьажкІаш дика кхечьй Урус-Мартановски района «Красноармейский» совхоза кхашка. Ка бола ялат планагІа даккха дезачох 60 тонн гаррга ца доаккхаш. тІадисад совхоза. Из декхар хьажкІашца дІатакха лерхІ укхаза.

БІаьстан юкъе ялатийна лаьрхІа 400 гектар хьажкІаш дІайийнаяр совхозе. Ялати лаьттанцара йоала кхьйола продукташи дукхагІа яхара партеи правительстваи баь соцам хьал а лоацаш силоса лаьрхІа дІайийнача хьажкІех 150 гектар ялатийна чуэца лаьрхІар совхоза къахьегамхоша.

Ахархочун бІарг белабеш латт «кура» хьажкІаш. Дукха ха яц сатем боабеш цу кхашка тракторни агрегаташ юкъе яьнна. Пхи ди хьалха хьажкІаш эггара хьалха хьакха йолаяьй Гебаев Іарбе кулгалдеча комсомольско-кагирхой бригаде.

Делкъийгахь гІерта ха яр тхо кхай тІа кхаьчар.

— Ер Альтемиров Вуру звено аре я, — аьлар совхоза керттерча агронома Г. Куюмджиева.

Кхай дІоахал тхона духьала етталора аьтача мошача гІадамех етта автомашинаш. ХьажкІий кхайна гаьна йоаццаш цхьан хана ушал йокъаеш яьккха кийча латтача сангар чу силос йол цунах. ХІанз, кхашкара балхаш сихденнача хана чІоагІа аьттув болаш да из транспорта механизатораштa.

Гучаяйлар хьажкІаш хьокха агрегаташ. ЦаІ шоллагІча тІехьа ялх трактор лелар хьажкІаш хьокха комбайнаш тІехьа йолаш. Эшшача минута комбайна кІалъогта кийча йолаш юстара латтар массех машина. Цхьан комбайна тІа цІе вымпел ягІа.

Кхайна юхье латтача тхона хьатІавера звеньевой.

— ТІатеІІа болх беш ба-кх тха кагий нах, — йоах Б. Альтемирова. ХІараавар ше котвала гІерт яхье. Хьажал дІа, хьалха йоагІа агрегат, из Элиханов Зайнде я. ХьажкІаш хьакха доладеннача хьалхарча дийнахьа денз цІе аьмпел дІа ца хецаш хьавоагІа из.

Мошача гІадамех йиза автомашина дІа а яхийта вож кІалъоттарга хьежаш из волаш лоацца къамаьл хилар тха хьалха латтача механизаторца.

— Норма тІеххоачашъе мишта карагІдоал хьона?

— ХьажкІаш хьакха доладелча денз цкъа еха сецаяц тха агрегат. Цу гІулакха хьалхе а йоакхо яьй аз а са новкъосташа а. Тха кагийча наха дика кхетаду ханнахьен ца йойташи хьажкІаш чуэцилга мел лоархІаме да. Республика хьажкІаш леладераша 100 эзар тонн хьажкІаш чуяхьаргья вай, аьнна даь кхайкарал довзаш да тхо, — йоах З. Элиханова.

Тхо дола кха 140 гектар я. ХІанзле 100 совгІа гектар чуийца яьннай. «ХІаьта мел хьажкІаш яьннай-хьогІ цу кхай тІарaІ». Са хаттара жоп луш керттерча агронома йоах:

— Ер оаха эггара воагІа лаьрхІа участок я. ХІана аьлча укхазара хьажкІаш силоса лаьрхІа яр, цудухьа дукха саха Іунал ца деш йитаяр. ХІаьта а хьалхе оаха лаьрхІачох цхьан гектара тІара 35—40 центнер фуалъяха хьажкІаш йоал.

Цу кхайна гаьна йоаццаш улл цхьакха 140 гектар йола участок. Цу тІара хьажкІаш ялатийна лаьрхІа йийнай. Совхоза специалисташа яхачох, цу тІара 40—50 центнер яргья. ХІара гІадама тІа йоккха 2—3 хьажкІа йоалл. Доалдаьчоа тара да кха. Юкъе оасар доацаш лакха, сома хи болаш да гІадамаш.

Ер шу долалуш совхоза кхаш леладераша хІара гектара тІара 26 центнер яккха декхар тІаийцадар, КПСС Централни Комитето партега, советски халкъага даь Кхайкарал дог раьза хинна хьал а лоацаш шоай торонашка а хьажа встречни план тІаийцар — хІара гектара тІара 40 центнер хьажкІаш яха.

Из лоархІамера декхар кхоачашдара, пятилетка диълагІча, къоастамбеча шера деррига ялат даккхара план кхоачашъяра деррига низаш оарцагІдаьхад.

Хьалхарча деношка карагІдуулараша хьахьокх, хьажкІаш яхара план тІеххоачашъергхилар, ка болча ялатах тІадиса декхар — 60 тонн дІалургхилар. ПланагІа 1097 тонн хьажкІаш яха езаш яр совхоз. Хьалхе даьча лоархІамегІа, 550 гектарах хІаране тІара 40 центнер йоаккхаш ши план е тарлу.

ХьажкІаш дІатІаэца дика кийчо яьй. Ка бола ялат складашка чу а ийца мукъаьккхай централни хьетт. Комбайнашкара йоагІІаше укхаза хьаяхь хьажкІаш. Юхе йиса лордаш тІера дІайоахаш болхлой боахк.

ХІанз а шерра чуэца йолаяьяц хьажкІаш, юкъ-юкъера мара хьакхац. Дукха хьажкІаш хьатІауза йолайнча уж Іоякка моттиг хилийтара хІанзе а йоакхо ю. Дийнахьен буси болх беш я СК-4 яха комбайн. Цо цхьан сменагІа 25—30 тонн хьажкІаш фуалйоах. Гурахьа дийна ялат 315 гектара тІара чу а ийца хьажкІаш фуалъяха шиш комбайн кийчъяь болх беш ва комбайнер Моллаев Башир. Дийнахьа цаІ ах — шиъ норма ю цо.

ЧІоагІа раьза ва болхлошта хьатта заведующи Алимханов Сираждин.

— Укх шера итт класс чакхъяьккха хьатта болх беш дукха кагирхой ба. Къаьстта хьинаре къахьег Темирбулатов Аюпа, Кадырова Марема, — йоах цо.

ВІаший тІеххьа - тІехьа хьатта кьаух бегий санна ІажагІча хьажкІех етта тракторни лафеташ.

Пятилетка диъл[а]гІча, къоастамбеча шера ялат даккхара халкъа боахама план кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаяь къахьегаш ба совхоза механизатораш, кхаш леладераш.

Т. АРЧАКОВ.

ПРОПАГАНДИСТИЙ ДЕШАР

Политически экономически дешара кердача шера кийчо еш боккха болх баьб республика партийни организацеша.

Экономически дешар дешаш эзар совгІа вола пропагандист хиннав сентябрь бетта КПСС обкома политически просвещене ШагІарча пхе дийнахьарча курсашка.

Царна йийшар КПСС хІанзарча ханарча аграрни политиках, мехка а республика а халкъа боахам дегІабоалабара проблемаех, Іилма - технически прогресса ларда тІа производства эффективность лакхъяра проблемах, дунен халкъашта юкъера кхоххам мелбалара хьалашка латтача идеологически къовсамах, социализм хьалъеш хиннача шерашка Нохч-ГІалгІайчене лаьттача классови къовсамах йола а кхыйола а лекцеш.

Курсашка дешабагІараштa хьалхашка къамаьлаш дир республика партийнии советски болхлоша. Іилмахоша: КПСС обкома юртбоахама отдела заведующе заместителa В. С. Шимкос, Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Советерча паччахьалкхен плановой комиссе председателa Е. В. Брыксина, Грозненски мехкдаьтта институтa доцента С. П. Варламова, кхычар.

Курсашка дешаш болаш пропагандисташа вІаши йовзийтар шоай балха опыт.

Р. АХМАТУКАЕВ.

АХАРХОЙ ДЕГАШ УРАУВТТАДЕШ

— Ше къаьстта йола ши агитпоезд вІашагІа а елла керда оттаьча планах леладу укх шера района культучреждениеша хьажкІаши шекара свеклаши чуэцача бола берий культурни хьашташ Іалашделга, йоах Урус-Мартановски района культура отдела заведующе А. Х. Гадаева. — ХІара агитпоезда болх бу «ИйслагІча пятилетка къоастамбеча шера — тха хьинаре къахьегам» яхача девизах. Укх тІехьарча диъ дийнахьа агитпоезда доакъашхой хиннаб «Горец», «Гойтинский» яхача совхозий бригадашка. Тахан «Гехинский» совхозе баха кийчлуш а ба. Царна дІавака ха яле, деррига а хьайна бІаргадайча дикагІа хургдар...

Райисполкома хьалхашкарча майдан тІа хьахоз лекха пандар. етта фата, доаха иллеш. ВІашагІкхеташ ба агитпоезда доакъашхой. Дукха ха яладехьа йолалу самодеятельноста артисташ тІабола культмашина. Цар лаьрхІад делкъийна салоІача хана Кавказа лоамашта юххе уллача Шаджерча совхоза кхоалагІча отделене кхача. Пандарца, фатаца, ашаращца из нохчий аре кхайкаеш ГехтІа гІолла чакхйоал агитпоезд.

Тахан агитпоезда доакъашхой ба ГІойтІарча культура ЦІен концертмейстер Мунаева Аминат, хормейстер Исмаилов Хьасан, балетмейстер Губаев Хьамид, вокалистий кружока кулгалхо Айдамирова Аса, художественни кулгалхо Тоькаев Салман, Урус-Мартанера районни культура ЦІен методист Тодикова Люда, хормейстер Попова Рита, инструктор-массовик Элимханов Ваха, иштта кхыбараш. ГехтІа агитпоездах хьакхет культура ЦІен директор Дударов Іарби, библиотека болхлой Садыкова Зина, Хахаова Марет, агроном-семеновод Магомедов Эльси, кхыбараш.»

КхоалагІча отделене тхо дІаккхаьчача, делкъийга механизатораш мукъабоваларга хьежа а ца дезаш дар гІулакх.

— Тахан Іуйрийна догІа дийлха гидуаргаш чуэца йиш йоацаш латт комбайнаш, — йоах совхоза керттерча агронома Магомаев Ювсапа. — Бакъда из ха а механизаторашa зехьа йоаьяц. Шоай машинашка хьежаб, мелъенна оатхал чІоагІъяьй, даьтта хьекхад. Делкъел тІехьагІа дІаболалургба ганараш чуэца...

КхоалагІча отделене ялатийна чуэца лаьрхІа я 250 гектар хьажкІаш. Дика кхачаш латт уж. Хасуев Якъуб керте вола звено я хьажкІаш леладер. Планах 27 центнер йолча 35 центнер фуалъяьха хьажкІащ чуэца лаьрхІад механизатораша хІара гектара тІара. Тахан-кхоана яхар санна берхате хьувкъам чуэца кийчча латт хьажкІаш чуэца комбайнаш. Цу звенос кхеяьй 150 гектара тІа гидуаргаш а. Уж хІанз чуэца йолаяьй. Дог гІоздоаккхаш ба хьувкъам. ДогІа делхалехьа чуэца кхийнача 15 гектарах хІаране тІара 20 центнер ганараш даьннад планах 10 центнер йолча.

— Совхозе еррига а 300 гектар гидуаргаш я. —йоах керттерча агронома. — Укх шера цІаккха ца хиннача тайпара дика хьийкъай уж. Иштта дика хиннай совхоза шоллагІча отделенера чуийца яьнна Бекаев Іалаудина леладаь гидуаргаш а. Укх ийслагІча пятилетка къоастамбеча шера Даьхенна ши план ганараш дала лаьрхІад совхоза механизаторашa.

130 гектара тІа шекара свекла а я кхоалагІча отделене. Царна Іунал деча машинашца де йиш мел дола гІулакх даьд механизатораша звеньевойс Сатуев Бексолтои трактористa Мацаев Мажитеи. Мамогта сиха шоай хьувкъам чуэцаш ба свекла лелаераш. Планах 210 центнер йолча хІара гектара тІара юкъера лаьрхІача 280-300 центнер свекла чуэц цар. Цхьаболча гектараш лелаерий хьувкъам 400 центнерга дІакхоар.

...Ара юкъе баь тІа дІадолалу ловзар. ЛадугІа йиш хеза сихха хьагуллу механизатораш, свекла лелаераш, шофераш, кхыбола болхлой. Концерт дІадоладалехьа гулбеннараштa мархех лаьца къамаьл ду КПСС Урус-Мартановски райкома парт просвещене кабинета заведующе Хамидова Заргана. Вайнахьа меттала массэне а дика кхеторгдолаш дувц цо марха хьалоларах, марха кхабарах доалача зуламах, къаьнача замах юхедиса дына гІулакхаш тахажарча вай иразерча вахарца тарлуш ца хиларах.

ТІаккха дІадолалу художественни самодеятельноста концерт. Дика гадуаргаш кхеьча Хасуев Якъуба, дика свеклаш кхеьча Сатуев Бексолтийна, ший гектара тІара 400 центнер свекла чуийцача Мидаева Нахапуна. социалистически яхье хьалхле лелаеча кхы дукхачар сийна художественни самодеятельноста доакъашхойх дукха Кавказа ашараш, халкъа халхараш ду. ЛадугІарий безам тІаозаш, царгІам беш дар Х. Исмаилова йийша «Ленина дезал» яха Э. Мамакаева стихотворении.

Шоашта дезаденнача ловзарга дакъа лоац фусамдаьша а. Халхара гонна юкъебовл комбайнер Ибрагимов ХІарон, совхоза керттера бухгалтер Исмаилов Ужахь, кхыбараш.

Массанена дика вовзаш я юртахоша сий деш а ва Ибрагимов ХІарон. Ка бола ялаташ чуэцача тІехдика хьокхамаш дахарах цунна еннай «Социалистически яхьа отличник» яха ВЛКСМ ЦК значок. Тахан цо гойт дика къахьийга ца Іеш художественни самодеятельносте а дакъа лаца йиш йолаш ше волга.

Вайнаха дукха деза дег чу душаш дола илли, хоза, кадай, тІах аьнна халхар. Цар новкъостал ду болх бе, салаІа.

Массанена салоІам беш, хьалха латтарий сий деш, кхоачамбоацараш бегдоахаш дика чакхдаьлар «Гехинский» совхоза кхоалагІча отделене агитпоезда доакъашхой концерт. Цу дийнахьа цар кхийра «Гехинский» совхоза цхьоалагІча отделенерча шоллагІча бригада тхьамка кхедераш болча кила а. Иштта дика чакхдаьлар цига вІашагІкхетар а.

Художественни самодеятельноста доакъашхоша концерт гойтташехьа Садыкова Зинаси Дударов Іарбеи арахийцар «Малав тахан хьалха» яха листок. Цу тІа язду: «ИйслагІча пятилетка къоастамбеча укх шера «Гехинский» совхоза цхьоалагІча отделенерча № 2 йолча тхьамка леладеча бригаде хьалхле лелаеш ба Байсаева Пату, Мамаева Екатирина. Нормах 180 килограмм йолча хІара дийнахьа цар чуэц 350-400 килограмм тхьамка. Царел тІехьа ца бусаш къахьег докъадалийта тхьамка хьалъоллаш болча Алхалуева Зарас, Казаева Маликас. ХІара дийнахьа 35—40 тІиргах тхьамка хьалъолл цар, норма 22 тІирг йолча.

Царна хетадаь иллеш/ даьхар. халхараш дир художественни самодеятельноста доакъашхоша.

100 гектара тІа тхьамка кхеду «Гехинский» совхозе. Дика хьийкъа хьалъэттад из. Планах 100 тонн лаьрхІача паччахьалкхенга 150 тонн докъадаь тхьамка дохка лаьрхІад совхоза къахьегамхоша.

Шоай дош толамца кхачашде царна гІо ду культура болхлоша.

Кхоана тхо хургда «Красноармейский» совхоза кхаш леладераш болча, — йоах кІаьдбенна бале а ахархошта салоІам хинна раьза хиннача, агитпоезда доакъашхоша.

А. БАСИЕВ.

ЮРТА СОВЕТИ ЭКОНОМИКЕЙ

ЯХЬА ИНИЦИАТОРАШ БОЛЧА

Пятилетка дийлагIча, къоастамбеча шера халкъбоахама планаш хаьал хьалха кхоачашъяра республика юртийи поселкайи Советаш шерра социалистически яхь йоаржаяра тIахьехаш шоашкара инициатива дIайоалаяьр Урус-Мартановски района ГIойтIара юрта Совет яр.

ГIойтIа ийс эзар гаргга саг вах. Цу юрта я «Гойтинский» совхоз, 25 менги а болаш участкови больница, йиъ школа, хIамаш тега мастерской, столярни цех, кхыйола культурни торгови учрежденеш.

Юрта Совете чувоагIа 75 депутат. ВIашагIъеллай ворхI массазара комисси, ийс депутатски группа, ткъеста депутатски пост, иштта хьа а яь болх беш я шоай лоIамера общественни организацеш.

Къахьегамхой депутатий юрта Совета исполком (председатель нов. Аслаханов Х. М. секретарь нов. Яшуркаева С. М.) «Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхой депутатий юртарча (аульнии станичнии), поселкови Советах» долча законаца хьалхле а лелаеш укх тIеххьарча хана хоадамболашагIа леладе яьннай боахами социально - культурни гIишлоши хьалъяра гIулакхаш, де доагIар ду укх карарча шерара планаши социалистически декхараши ханал хьалха кхоачашдара къахьегамхой оарцагIбоахаш. советски законаш кхоачашдара лоаттабу тIахьожам чIоагIбаьб. Из деррига кхоачашдеча массазарча комиссех, депутатски группаех, шоай лоIамерра общественни организацеех ког гIортолга ю юрта Совета исполкомо.

Юрта Совете сессеши исполкома заседанеши законо белгалъяьча хана чакхйоах укхаза. ХIаьта цига эггара чIоагIагIа дувца дешаш юрта боахам дегIабоалабара култалдара хеталаь дз.

1974 шера хьалхарча ах шера юрта Совета сессешка юрта боахама производство дегIйоалаяра укх тайпара лоархIаме дешаш дийцад: «Гойтинский» совхозе бIаьстан кхашкара балхаш вIаштIехьдахарах», «Ка бола ялаташ чуэцара совхозе яьча кийчонах», «Юртара къахьегамхой шекара свеклана гIулакх дара оардагIбахарах», кхыдараш.

Цул совгIа хьалхашка латта декхараш кхоачашдара къахьегамхой оарцагIбоахаш политико - кхетама болх вIаштIехьбаккхара, бахача наха интернациональни, атеистически кхетам балара граждаший юкъарча собранеех юртий сходаех шерра пайда эц юрта Совета исполкомо. Иштта, карарча шера 9 августа хиннача граждаший юкъарча собранеех дийцар «ХьажкIаш лораярах» дола дош. Граждаший сходашка шерра къамаьлаш хиннад бахача наха интернациональнии атеистически кхетам баларах, лаьтта лелaдара законодательство кхоачашдарах.

Юрта Совето ший теркаме леладу хьайбай продуктивность лакхъяра, лаьттан дикагIа доал дара, Iилман карагIдаьнараш юртбоахама производствана юкъекхахьара дешаш. Совхозе хIанз хьалъяь йоаккхаш латт кастта болх бе йоалалуртйола 800 Iатта лаьрхIа механизировании шурий комплекс.

КПСС ЦК партега, советски халкъага дьача Кхайкаралон КПСС ЦК, СССР Министрий Совето, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК 1974 шера Ерригсоюзни социалистически яхь йоаржаярах бьча Социмон чIоагIа дегаш айдаьча ГIойтIарча юрта Совето лакхара социалистически декхараш тIа а нийса яхьа хьакъехьа баь тIахьехам хьаллаьцар республика ерригача юртийи поселковийи Советаша, хIаьта цар инициатива чIоагIа могайир республика Министрий Совето а.

Шоаш дIадоладаь сийлен гIулакх тешшаме кхоачашдара ший актив кхотайир юрта Совето, Беррига къахьегамхой оарцагIбахьар тIайнна декхараш кхоачашдара.

Юрта Совета дукхагIбола депутаташ совхоза комбайнераш, трактористаш, доаркаш, бахьцадаараш леладераш болаш къахьегаш ба. Цудухьа боккхача лоархIаме да яхь леласча цар шоашкара инициатива, хьоккхам гойтар. Бахьцадаараш леладеча бригада звеньевойш Юнусова Яха, Шамилева Зина, шекара свекла кхею звеньевойш Мальсагова Каси, Халжимурадов Докка, болхло Даудова Бушта, юрта исполкома член, тракторно-кхаш леладеча бригада бригадир Баштаев Хьасан — уж берригаш шоай балха дика камаьхал йоалаш, нах оарцагIбаха ховш; юрта общественни вахара юкъмоттиге латташ ба. Цар сурташ сийлен Доска тIа доахк, цар сийна дуккхаза цIе байрахк айяьй.

Юртбоахама производства дика организатор ше волга хьаьекхад зоотехника-селекционера, юрта Совета депутатски группа председатела Шоипов Махьмуда. Каст-каста кхашка, фермашка лекцеш, беседаш еш хул совхоза кадрай отдела инструктор Арсамерзоева Мадина, юртарча библиотека заведующа Вэматалиева Айзант, бархIшерарча школа директор Тагиров Мамед, хьехархой Исаева Раиса, Мисербиева Венера. Царна хов наьха дегашка дужаргдолаш дош ала, яхьа талгIа айяра нах оарцагIбаха. Къахьегама декхар кхоачашдара дукха нах вIашагIкхийттача хул уж даим.

Цу дерригне торо хилийтай, хаоттама хьалаш укх шера аьттув болаш хиннадеце а, ГIойтIарча юрта Советага хьалхарча ах шера лаьрхIа тIанйнача социалистически декхарех дулха эадани 106 процент, доакъар Iалашдара— 100 процент кхоачашъяйта. ЛийрхIачул дикка тIех хьайнцай бахача нахагара совйола хьайбай продукташ а: фуаш 200 процент, тха 150 процент.

«Гойтинский» совхоза къахьегамхой хIанз хьажкIаши шекара свеклаи чуэца болабенаб. Из лоархIаме гIулакх толампа чакхдаккхара беррига депутаташ а царга да хIара болхло а оарцагIваккха везаш я юрта Совет.

ХьажкIаш 450 гектар кхай тIа кхеьяй боахаме. Хьалхарча гектарашкара чуийцача хьажкIаша дог гIоздоах. Комбайнерка Исраилова Халипата хIара гектара тIара томараш а тIехь 75 центнер хьажкIаш чуяхь.

Юрта Совето кIезига йоакхо яц бахача наьха культурно-бытови хьалаш тоадара а. Из дика холуш да юрта чуваьнначоа. Дуккхача улицашкара наькъаш тоадаьд, водопровод йиллай, электрически сердал йоацаш цIа дац юрта. Керда тика, кафе, наха бытови гIулакх ду пункт хьахиннай юрта укх тIеххьарча хана. МоллагIча сага вахаре чIоагIа эшаш йола уж объекташ хьалъеча хьинаре дакъа лоацаш хиннаб юрта Совета депутаташ.

Юрта Совето хаддаза тIахьожам лоаттабу берригача наха социалистически законаш кхоачашдара. Из бахьан долаш укх тIеххьарча хана юрта моттиг хиннаяц зулами лечкъори даь.

— ГIойтIарча юрта Совета депутаташ, — йоах цун председатела Аслаханов Хьамида, — шоай керттера декхар лерхIаш ба даим эггара балха халагIча моттиге хилар, мугIарерча къахьегамхошта дика хьоккхам а гойташ уж хьалхашка латта бехкгокхаме декхараш кхоачашдара оарцагIбахар. Цу даькъе цар дика аьттув а боал.

И. ШАИПОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета инструктор.

Ленинграда Къулбехьен коанаIарашна — Коталон майда тIа хьалъоттаеш латт Сийлахь боккхача Даьхен тIема шерашка город лораярий сийна йола монумент. Шин даькъах хургда из. Лаьттан тIера — турпала оборона доакъашхой фигураш йола скульптурни композици. Лаьттана кIалхара — помещени 1200 квадратни метр долаш хургья. Монументан авторий — СССР халкъан художник М. К. Аникушин, СССР халкъа архитекторш С. Б. Сперанскийи В. А. Каменскийи.

СУРТА ТIА: памятника цхьан скульптурни группа тIа болх беш ва СССР халкъа художник М. К. Аникушин.

ТАСС фотохроника.

ДИКА ХОАМАШ

Октябрьски бурув тохара балхий управлене бурувдеттача бригадаша шерра социалистически яхь йоаржаяьй пятилетка дийлагIча къоастамбеча шера плани тIанйца социалистически декхараши ханал хьалха кхоачашдара. Цу яхье хьалхалаттачарех я коммунист, бурувдетта мастер Стебленцов Петр Григорьевич керте латта бурувдетта бригада. Укх шера 19-ча апреле денз № 253 йола скважина йоаккхача бурув а тохаш мелови тIоанашкара мехкдаьтта гучадаккхара къовсам лоаттабеш я из. ПроектагIа цига 5320 метр бурув тоха деза цун.

Юххьанца денз хьинар айденна бригада бурувдеттараша къахьегарах 20 июле шера план кхоачаш а яь 2810 метр бурув техар цар. Цул тIехьагIа шера планагIа лаьрхIачул совгIа 500 совгIа метр бурув техад бригадас.

Ши-шегIа хьахиннадац уж къахьегама толамаш. Цун керттердар да хьинар кхо ца деш бурувдеттараша къахьегар, тIехкIоарга скважинаш йоахача дуккхача шерашка Iоаяьча балха опытах биза пайда ийбар, технологически процессашта механизации автоматизаци яр, бурув тохара оборудованех бизза пайда ийбар. Шоай новкъосташта хьоккхам телаш къахьегаш ба цига бурувдеттараш Польшин Михаил, Сатламов Семен, бурувдеттарий гIончаш Гридасов Дмитрий, Антипов Анатолий, слесарь Слепко Алексей, мотористка Лиховая Лидия, кхыбараш.

Г. ЛУКЬЯНОВ.

* * *

Пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаяьча Н. Анисимова шIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода дуккхача установкай технологаша бизза пайда ийбу шоай торонех. Царна юкъе къаьстта дика къа а хьегаш социалистически яхье хьалха латташ я Васильева Лидия Николаевнас кулгалдеча № 43—5 йолча установка коллектив. Мехкдаьтта продукци арахецара пятилетка хьалхарча диъ шера план кхоачаш а яь, пятилетка тIеххьарча шера чотах из къахьегаш йола цхьа бутт совгIат ха я. ХIанзлехьа хьахулача шера календарагIа цо арахийцай бIаьш эзараш сомий маьха товарни продукци. ШийтталагIча сентябре кхоачашъяьй установка технологаша укх шера 9 бетта задани а.

Иштта дика къахьегаш я хIанзачул 25 ди хьалха пятилетка диъ шера план кхоачашъяь Маслов Виктор Васильевича кулгалдеча Т-49 яхача установка коллективи 13 сентябре денз пятилетка тIеххьарча шера чотах продукци арахецаш бола Волняков Иван Николаевич керте латтача № 43—3 йолча установка технологаши. Цар а паччахьалкхен планал совгIа дуккхача маьхера мехкдаьтта продукци арахийцай.

Б. КОСТОЕВ.

* * *

Вай республикерча промышленни предприятешта юкъе хьалхалаттачарех я пятилетка дийлагIча шера Карабулакски химически реагенташ арахецача завода коллектив. Цхьаккха бутт дIабахийтабац цо укх шера паччахьалкхен плани тIанйца социалистически декхараши дикка тIеххкоачаш ца деш. Цудухьа укх бетта хьалхарча деношка дерригача технико - экономически хьокхамий ийс бетта план кхоачашйир завод болхлоша. 19 сентябрга кхачалехьа мехкдаьттахошта пар арахийцар порошока хьисапера 745 тонн конденсировании сульфитно-спиртови барда.

Уж къахьегама толамаш доахача къаьстта дика къа а хьегаш яхье хьалхалатташ я инженер-технолог Болтовская Вера Георгиевна керте латта «Г» яха смена. Шоай новкъосташта хьоккхам телаш заводе къахьегаш ба штукатур В. Д. Григоренко, шофер Ш. М. Блюсов, механик В. В. Войтенко, мельник З. А. Гиреев, лаборантка М. Н. Ковалева, кхы дуккха бараш а.

М. ЕВДОШЕНКО,
Карабулакски химически реагенташ арахецача завода директор.

МАРХА — БЕТТА ЛАЬЦА МОЦАЛ

«Вай парте берригача идейно - кхетама балха тIум я дуккхача наьха коммунистически мировоззрени хьахилийтар, марксизма - ленинизма идеяшца царна кхетам балар», — аьннад нов. Л. И. Брежнева КПСС XXIV съезде. Къахьегамхошта коммунистически кхетам луш беча балха лоархIаме дакъа да дынах юхедисача гIулакхашца лоаттабу къовсам. Из къовсам ирбе безаш хилар къаьстта белгалдаьккхар 1973 шера март бетта хиннача КПСС Нохч-ГIалгIа обкома X пленумо.

Дына тIулакхех эггара доккхагIа зе дерех цаI да мархаш кхоабилга. Iуйрийна са тассалехь денз сайрийна боад къовлабаллалца хIама ца дуаш лела веза марха кхоабаш вола саг.

Мархаш кхоабилга бусалба дыно ше отталдаьдац. Мархаш кхоабаш хиннад бусалба ды балалехьа. Из иштта хилар къорIа тIа а бакъду. Цу тIа аьннад: «О, тешашдараш! Шоана мархаш тIадожадаьд шул хьалхагIа хиннараштa а санна» (къорIа, 2 корта, 179 стих). Цу тайппара, геттара хьалхарча ширача замагIа денз хьадоагIаш, иудаизма, христианства, зороастризма гIулакхашта юкъе долаш хIама да мархаш, формаш цар тайп-тайпара яле а.

Мархаш хьахиннад къахьегамхой къеча хьале, цар вахар кхоачамхиллал кхачан продукташ йоацаш хинна хиларца.

Iарбий мехка хьежача бIайхача малхо аьхкий ерригa буц йокъаеш хиннай хьайбашта яа хIама ца юсаш. Керда ялат хьадалалехь чIоаггIа кIезигдуш хиннад кIалхардар. Цудухьа кходеш даа дезаш хиннад из. Цул совгIа дийнахьа сов йIайха хиларах балхаш сарахьен бийсаии даьд. Цу хана юаш хиннай хIама а, дийнахь юаргйоацаш соца а даь.

Иштта хьахиннад марха кхоабилга. Цу хана баьхача Iарбий манихеяйи харришейцийи секташа 30 ди мархаш кхоабаш хиннад. Уж хьайнцал исламо а, мархаш АллахIа парaз даь бусалба наха тIадожадаьд аьнна дIа а кхайкадаь.

Бусалба дына кертелаттарaша чIоагIа деза дувц мархаш. Цу бетта дала Жабраила малейкага гIолла Мухьаммад пайхамарга къорIа доссадаьд яхаш хьех цар. Къахьегамхой тувлабара, уж боацабе аттагIа хилийтара пайда эц эксплуататораша мархех.

Мархаша доккха зе ду халкъа боахама, дынах тешача сага дезала, уж кхоабача наьха унахцIезонна, цар психикана. ХIаьта мархаш кхаь бетта кхоабаш бола нах а нийслу. Уж ба цхьаккха уйла а ца еш дынах чIоагIа тешараш.

Мархаша халача хьал тIа оттаву саг: дийнахьа хIама а ца дуаш, бийсанна далла гIулакх деш, наб а йоаеш низ бохабу. Марха кхоабача сага хIама даара режим толхаю, цу тIа гIолла лазар кхет. Къаьстта кхераме да марха кхабар лазар долча сага. Цо мийхьара доаккх из. Мархий бетта къаьстта дукхагIа хул ченна — шоргашта лазар кхийтта нах. Лазар дола а наькъа арабаьнна а нах, берах бола кхалнах марха ца кхаба мукъаба яхаш къорIа тIа дувце а, дына кертелаттараша могаду иштта наха а марха кхоабилга, хIана аьлча марха кхоаба нах дукхагIа ме хул шоашка паргара кхобача хIама дукхагIа хуланда. Лазар кхетар дала лайта беркат да йоах цар, кхьйат дийнахьа хила тарлуча балех а воаккхаргволаш.

Марха кхоабача сагага лерттIа болх булац, из маьлхара, безаме воацаш хул, цхьа зIаммига халахетар хилча а боарам боацаш чIоагIа эгIазъух. ХIаьта цкъаза корта бIогора а байя марха кхоаба саг Iоккхеташ а моттигаш нийслу. Бакъда «фуннагIа шийна хуле а дынах теша саг далла раьза воацаш хала йиш яц, из мутIахьа хила веза ший дала шийна деьчоа», иштта хьех дыно. ХIаьта «Ислам» яха дош ше а Iарбий меттала «мутIахьа хилар» яхилга ма дий. Шейхаша, моллаша, мурдий тхьамадаша хадданза хьалхадоах наха далла мутIахьа хила, яхаш.

Грозиерча мехкдаьтта чакхдоахача цхьан завода йIайхача цехе болх беш бар Исаеви Садаеви. Цхьан дийнахьа шаккхе а Iоххийтар уж корта бIогора а бена. Цу сахьата заводa поликлинике бигар. Лораш хьежача гучадаьлар из Iазап царна тIаоттадаьр моцал хилар. Марха долаш хиннав уж шиъ. Иштта хIама хилар Грозиерча кондитерски фабрике болх беш хиннача Х. Э.-на а. Сарахьа яхи сахьат доалача хана цехе Iо а кхийтта лорашка йигар марха кхаберо кIалйита из кхалсаг.

Бераштa къаьстта кхераме да дына гIулакхаш. Цар чIоагIдаланза долча дегIа чIоагIа Iаткъ мархаш кхабар. ХIаьта дына хьехамаша тувлабу хьакхулаш латта цар сахкетам. Iалам, дуне нийса кхетадечара доах бераш. Дынах тешаш долча даси нанаси шоай берашка кхоачашдайт дына гIулакхаш, мархаш кхоабийт. Мелача бераштa дешалац. Марха кхаьба бераш бIогора а ухаш классе Iодеттаденна моттигаш а я. Школерча хьехархой, комсомолий, пионерий дакхар да марха кхоаба бераш гучадаха а царна къаьстта хретам бала а. Цар даьшцен нохчицен хьамаьл де деза.

Кхы цхьаькха а да. Дай наьен марха кхоабаш долча цIэгIа берашта лерттIа даа хIама кийчдац. ТIаккха бераша марха ца кхоабе а из царна Iаткъаш да.

Советски вахара хьалашка дына керте латтараш гIерт дынах тешача наьха фанатизм хьалхьоаяра мархех пайда эца. Мархий бетта цар къаьстта дукха хIамаш дувц дынах, къематденах, даьлах лаьца. Ислама традицеш массарел а дикагIа я яхаш дынах шекбола нах дIа ца къастийта гIерт. Дунен тIарча вахарна, къахьегарца цар бола безам бохабу марха кхабаро. Дунен тIара вахар сага дала ханна денна да, хIаьта цун даиман дола вахар къематдийнахьа хургда, яхаш хьехамаш ду. ХIаьта шийга шийна дика моттиг кийчъяра, ялсмала вахара далла гIулакхаш де деза, шейхашта, моллашта хIама луш хила веза, йоах. Иштта ца хуле велча жожагIата гIоргва саг яхаш кхерам тIатувс дынах тешараштa.

Дына керте латтарашеи мурдаша - фанатикашеи мархий бетта хIара сарахьа таьрахьа ду. зикар доах, марха даста вIашагIбетталу. Иштта вIашагIкхийттача къорIа тIара аяташ деш. устазехи овлаяэхи доккхий къамаьлаш ду, цар «даь гамашийна хIамаш» дувц. Цу хабараша тувлабу дынах тешараш. къаьстта бераш. Дына авторитеташа ца хьоахадеш дитац къамаш къестаделга а. къаьстта хийрабоахаш буви бусалба ды ца лелабеча къамех бола нах.

Мархий бетта цхьаккха а сакъердам бола хIама леладе бокъо лац дыно. Саг йоалас, маьре яхийта, вIашагIкхийтта, ловзар де, кхыдола наькха хоза самукъадоаккхаргдола гIулакхаш де йиш яц. Кино, театре ваха, култури салаIа магийтац.

Укхаза белгалдаккха деза дына керте латтарех цхьабараша шоаш наха дувца дыно ца могийта хIамаш лелацеш хилар. Шоаш цу хIаман тIехь гучабаьнча кIалхарбоала дош корадоагIа царна. КъорIа тIа аьннад: «дынах тешачо, ди кхайкабечо яхар де деза, цо дер а ца деш». Нагахьа санна марха кхоабе а царна из хала дац: бийсанна са хиллалца мерзен хьынеи хIама а диэ, дийнахьа паргIатта салоI цар. Болх бе мича беза цар, царна хьалхара къахьегаш кхыбараш ма бий.

Дуккханеша кхо ди йара кхабац мархаш. Из дукхагIча даькъе бераштеи кхелетараштеи доагIа, кхо ди а ца кхаьбача бусалба саг лархIа йиш яц яхандаь.

Вай советски замалахь дукха а дукхагIболча наха марха кхабац. Дына керте латтараша дехар ду нахага кхо ди мукъагIа а марха кхаба, мархий сахьа дакхха а йиш мича я из ца дой, яхаш. ХIаьта цхьаболча интеллигенташеи активисташеи цар яхар ду, шоашта дега ца дезар духхьала дIаала къонахчал дац цар, дына авторитеташта хьалхашка шоай «сий» дожар кхер. Цу граждански зовзало вай халкъа культурана зулам ду.

Дынах тIа-тIа дукхагIа нах дIакъастача, ды лелабераш кIезиглуча хана дына хьаьлхле лелаераш шарIата хала гIулакхеш кIаьлде, уж таханарча денца тарлургдолча даха гIерт. Масала, 1958 шера 8 марта Юкъерча Азен Казахстанен бусалба наьха духовни управлене маьждигашта кулгал дерашка яздаьча письмо тIа дувцар: «паччахьалкхен, промышленни предприятешка, машинаькъа, колхозашка болх беча, вахара эша средствашт цIена къахьегаш Iалашъеча дынах тешарашка ямамашахатыбаша дIахайта деза шоаш кхоаба марха цар кхоачашбеча балха Iаткъаш хила йиш йоацилга».

Цул а чIоагIагIа кIаьддаь дувц мархаш Буйнакске йолча Къилбаседа Кавказа бусалба наьха духовни управлене 1968 шера арадаьккхача циркулярни письмо тIа. Цу тIа яздаьд: «Духовни управлене бусалба нахага дIахойт марха ца кхаба кхелетача берашта, цамогаш бараштa, накха хьувкхаш бер долча а берах болча а кхалнаха, бокхийча наха, фабрике, заводе, совхозе, колхозе халача балха бараштa, и. хх. шарIато мукъалуш хилар. Наькъа баьнараштa а мукъалу марха ца кхаба. Цар цIабаьхкача кхаба мегаргда марха».

Шенхаштта деха доладенна ислама гIулакхаш лораде гIертaш ду духовенствас уж хIамаш. Бусалба наха исламо дехIадожадеча пхе паразах цаI да марха кхабар. Из чIоагIа дохача кхаьчад. Бакъда уж доккхий хувцамаш хинна доллаше а вай Нохч - ГIалгIай духовенства цхьаккха оаз ялац ислама культ кIаьдъяра хьакъехьа.

Мархий бутт чIоагIа беркате бутт ба дына керте латтараштa. ХIара сарахьа дика даа хIама увттаду царна марха кхоабача наха. ХIаьта мархаш даьстача дийнахьа доаккхаш долча мархий сахьех доккха дакъа кхоач моллашкеи мурдий тхьамадашкеи. Цул совгIа белгалдаккха деза мархаш доастача дийнахьа лаьрхIа оттабаьча ды лелабераштa юкъе «сий деча» нахага гIолла Мухьаммад пайхамара цIен тIара ба яхача «безача» наха, вайцига хьахиннача шейхий тIехьенаштa ахча гулду, наIарга увтташ. Вайцига болаш ба Къурейший цIентIара ба яха хIамах эхь ца хета паразиташ, тунеядцаш (Сайт-Хьусейни Мухьаммад - Салихьи санна бараш).

Мархаш доастача дийнахьа дуккхача наха, болх дIа а кхессе, из ди дезду, дика шу кийчду. Дынах тIехбаьнна тешачар дешалагIа бераш а цу дийнахьа цIагIа соцаду. кхыметтел студенташ а цIахьех. Бераша наха наIарга а увтташ марха къоабала а дувцаш бIараш, конфеташ, печенеш, фуаш гулду. Кагий нах говрашца е машинашца мехкарашкара байракхаш яха наIарга увтт.

Цу дерригача, мархашца дуазаденна долча гIулакхаша доккха зе ду халкъа боахама, къахьегамхой дезалашта. Уж дIададхара тIехьа къовсам лоаттабе беза партийни комсомольски организацеша, Советски органаша, общественность.

Деррига советски халкъ а санна, пятилетка дийлагIча, къоастамбеча шера план ханал хьалха кхоачашъяра тIагIерта болх беш боахк Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой. Цар дика кхетаду далла ламазаш дарахи марха кхабарахи шоай вахара хьал тоалургдоацилга, Даьхе йIаьхий хургйоацилга, производстве хьаьнала къахьийтача мара из хургдоацилга.

ХIанз вай республика колхозийи совхозийи кхашка чIоагIагIа къовсам латт 100 эзар тонн хьажкIаши 20 эзар тонн дугеи даккхара тIехьа. Кхетам бола цхьаккха а саг юставаргвац Даьхенка долча берката хьегача цу къина. Берригача коммунистий, комсомолий, ерригача интеллигенце декхар да саббаре кхетама болх бе, къахьегамхоша хьинаре болх бара а дика салаIара а эша хьалаш хьахилийта. ХIара дезала йоакхо еш хиларца, шоашкара дика хьокхам гайтарца мара дына Iоткъама кIалхара боахалургбац нах вай агитатораштеи пропагандисташтеи.

А. САЛАМОВ,
«Знание» общества Нохч - ГIалгIай республикански правлене председатела заместитель.

№ 18 ЙОЛА «АГИТАТОРА БЛОКНОТ»

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пропагандан агитацеи отдела «Агитатора блокнота» аргIанарча, 18-ча номер тIа шерра оттаяь я «Деза депош» яха рубрика. Цунна кIал кепатеха я КПСС обкома юрта боахама отдела заведующе Ф. Юрченкой «Юртарча къахьегамхой цIей» яха, КПСС обкома промышленно - транспортни отдела заведующе Г. Олейникова «Социализма материальни лард» яха статьяш.

«Вай доттагIий болча» яхача рубрикана кIал араяьккхай «Нийсачарна юкъе» яха К. Фидарова статья. Из хетаяь я Къилбаседа - ХIирий АССР 50 шу дизара.

«КПСС обкома X пленума решенеш кхоачашъеш» яхача рубрикана кIал я «Нохч-ГIалгIайчене классаш хьахилар. Классови къовсам эггара ирбалар» яха исторически Iилмай кандидата В. Филькина статья.

Блокнота тIа я юртарча парторганизацей агитатораштa долча новкъостала йола материалаш. Агитатора, гойтара агитаци кийчъечоа блокнота тIа корайоагIаргья болх бара эшаш йола цифраши темаши.

«Средствай тха арсенал» яхача парте Шелковской райкома секретара Р. Муртаева статья тIа дувц идеологически балха кердача средствах.

НУРЕК ХЬАЛЪЕШ БА УЖ

Вахша тIара Нурекски ГЭС Средни Азе хIанз хьалъеш латтараштa юкъе эггара йоккхагIа я. Вахша тIеи Пянджа тIеи хьалъе лаьрхIача станцей комплекса хьалхара дагIа да из. Нурека тIарча ГЭС-о хIара шера 11 миллиард киловатт-сахьат электроэнерги йоаккхаргья. ХIаьта ерригача комплексо, специалисташа даьча лоархIамегIа, 110 миллиард киловатт-сахьат совгIа электроэнерги тергья шера.

Мухамедиев Валере, хьалъеш латтача Нурекски ГЭС-а начальника кабинете со дIачуваьлча, телефонаца къамаьл деш воаллар из. Сона хьабIара а хьежа, гIандагахьа цIелг хьожабир.

Дош хаьдда, лоацца оалаш дора цо къамаьл. Сона ховра, цунах хьинар дола саг, шоай отрасле дика специалист лоархIилга.

Къона ва Мухамедиев Валерий. Ткъаь итт шерал кIезига тIех мара ха яьнна вац из. ХIаьта цо кулгаллер бархI эзари ах эзари саг чувоагIа гIишлонхой коллектив я. Средни Азе, берригача вай мехка а мо мара, тамаш йолаш хIама дац из. Уральски довкъашкара малхбоалехьа вада лаьтташ экономически дегIадоаладара ийслагIча пятилетке ерригача капиталовложенеех 30 процент а хьожаяь, мехко хьинар дола кагирхой бакийтар цу районашка. СибарегIара Братскии Красноярскии ГЭС-аш санна йола йоккхий Iалаьматаш хьалъяьрий юкъера ханаш 28—30 шерал тIех яцар. Царел а кIезигагIа юкъера ханаш йолаш ба Нурек хьалъераш.

ГIишлонхой къонало къаьстта доттагIала хьал хулийт, гIирс хьалбара болх сихбу. Пионерий гIулакхаш да укхаза леларaш. Тайган чакхвоалалургвоаца ушали мара хIама мича яр Братски е Красноярски ГЭС-аш хьалъэттача моттигашка. ХIанз Нурек хьалъеш латтача моттиге эггара хьалхара гIишлонхой баьхкача хана лоамах йоаллаш юртилг яр. ХIанз — ткъо эзар саг вахаш город я из. Дика нийсъяь улицаш, дуккхаза вIаштIардаь цIенош, скверaш, школаш, театр, больница.

— Кабинете дувца хала да,— аьлар Мухамедиев Валере, — гIишлон хьакъехьа. ГЭС-е дIадаха деза.

Тхо дIададхар. Йоккхача майдан тIара дIахьежача тхона хьалхашка хьаделладелар водохранилища сурт. Iаьржа, увгIаш, чоп эккхийта доагIа Вахша хий, плотинана хьалхашка Iа а Iай. сигала бесса сийна хулаш хиннадар.

Укхаза оал: «Сога лаьтта меллад ма хатта, хий меллад — хатта сога».

Беррига а хIана бац аьнна бола среднеазиатски республикай хьувкъам хий дехкача лаьтташкара гулбеш ба — хIаьта 1973 шера тIехдикача боамбе ворхI миллион тонн хIана яланзар аьнна елар Средни Азе. Нурекски водохранилище. плотина хьалъяь яьнначул тIехьагIа кховзткъе итт километр дIайIаьх а енна, безача маьха 11 миллиард кубически метр хий Iоадергда. Цу тайппара, Нурек боккхача лоархIаме я энерги йоаккха станци йоландаь хинна ца Iеш. республика юрта боахамера керда проблемаш къоастае езаш бола гидрогIирс боландаь а.

Юха а гIишлонхо — Мухамедиев Валерий волча гIоргда вай. Къамах узбек ва из. Нурекски ГЭС Таджикистане хьалъеш я, из хьалъю шовзткъа къамах болча наха. Оборудовани Москвера, Ленинградера, Харьковера, Новосибирскера, Днепропетровскера, Тбилисера ух. ГIирс хьалбераш дуккхача къамех бола нах хилар хьайоах укхаза каст-каста хьахозача дешаша: «Берригача мехко хьалъю Нурек».

Московски инженерно-строительни институт яьккхай Мухамедиев Валере. Iилман балха из тIаккхуаш хилар белгалдаьнна дар, цудухьа Душанбе, Таджикски Iилмай Академерча цхьан институте хьожавир из.

— Сакъердаме а лоархIаме а болх беш дар тхо, — яхаш дувц цо, — Таджикистана потенциальни гидроэнергоресурсаш Iомайора оаха. Укхаза, Нуреке, сай болх практике дIахо бахьа моттиг кораяьй сона.

Плотина йолча IокIалдаьлар тхо. Цо дIакъовл бухагара бархI метр, лакхера еэткъа метр шера ор. Хьалъяь яьннача тIехьагIа 315 метр лакх а енна, дунен тIарчарна юкъе эггара лакхагIа хургья из. Цун башхало сенах латт аьлча, из латт, чIоагIача бетонах етта а йоацаш, тIатессача лаьттах яь из хиларах.

Мухамедиева дувц: «Эггара хьалха яьккхача тоннела портала чу гIолла хий хийцача хана, къайла хьоргдац аз, веха вар со. Боккха низ бар из. Секунде пхийтта метр сиха доагIа цхьа эзари ах эзари кубометр хий. Тоннел йокъаьяьчул тIехьагIа хайра сона цо из низ лайнилга. ХIаьта из хьалъяьр со вар».

Инженера - гIишлонхочун говзал сиха лакхъяьй Мухамедиев Валере. Из-м вай доккхий гIирсаш хьалдеча иштта хулаш а да. Маварра ше хьахьокха, хьинарен говзален низ бIаргабейта йиш я цига сагага. ХIаьта уж гIулакхаш теркал ца деш цIаккха дусаргдац.

ХIаьта а уж дерригаш а Мухамедиев Валерех доахка, чухнахьа чухьаьжа, нагахьа санна ишта мегаш дале, из дегIаккхувлаш йола пружинаш бIаргаго йиш ца хулийташ долa тIагIоллара гIулакхаш мара дац аьнна хетар сона.

ТIехьагIо, саррахьа, со из волча хьоашалгIа ваха волча хана кхетадир аз из. Балкона тIа дIаарадаьлар тхо. Городи хьалъеш латта ГЭС-и лампаша къьега сийрда яьккха яр.

— Нурекой дIахо Вахша тIеи Пянджа тIеи хьалъергйолча станцей каскадои низ болаш айергья, — аьлар Мухамедиев Валере, — Таджикистана экономика, Таджикистана меттел, лоаллахарча республикай а. Из Iалаьмате доккха хIама да. ХIаьта цкъаза хала хул гIишлоне, Iалаьмате хала. Тха-м кхыметтел гIишлонхой-альпинистий отряд а я. ХIаьта нах дегIаккхувлар фуд хой хьона? Цу сийлахь-доккхача гIулакхаца бувзабенна хилар да.

Аз кхетадир: из дегIаккхувлар а из да.

Юрий ФЕДОРОВ,
АПН корреспондент.

Грозненски «Нефтехимзапчасть» яхача завода механосборочни цехе дукха болхлой ба хIанзлехьа шоай пхе шера задани кхоачаш а яь, иттлагIча пятилетка чотах къахьегаш. Царех ва слесарий-сборщикий бригада бригадир Ахмаров Кюри Юсупович.

Продукци тIехдика мара а ца хулийташ хIара сменагIа нормаш юкъера лаьрхIача 150 процент кхоачашъю цун бригадо. Коллективо хIанзле кхоачашъяьй пхе шера задани.

Ший бригада къахьегам иштта дика гIаштIехьбаьккха хьинаре къахьегача Ахмаров Кюрас общественни балха тIа а хьинаре дакъа лоац. Массехк шу да цо цеха партбюрои профсоюза цехкомеи декхараш цIенеи диззан кхоачашду. Башха-дика производственник хиларах дукха совгIаташ тийннад Кюрена. «1973 шера социалистически яхье котваьннар» яха значок. «За доблестный труд» яха медаль, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота еннай цунна.

Иштта ший балхах дика кхеташ, денгара денга доаха къахьегама толамаш дикагIа хулийташ ва сверловщик Сулейманов Ваха. Шийша къахьегаш болча наха ший опыт дIалуш, эшшача хана царна новкъостал деш, царна безаме, Iимерза, товш хиларах цеха коллективе сийдаьннад Ваха Оздамировича. Цеха болхлошта юкъе эггара хьалхарчарна коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи еннай цунна. Вахий портрет хьалтеха доалл завода Сийлен доска тIа. ХIаьта цо даьха толамаш белгала доахаш тийнна совгIаташ, премеш, яьха баркалаш дукха да. Цхьа смена дIаяхийтац Вахас цаI-ах е ши норма кхоачаш ца еш. ХIанз 1976 шера чотах къахьегаш ва из.

Уж санна хьинаре къахьегаши шоай цеха, ерригача завода сий лакха лоаттадеши бола болхлой дукха ба механо-сборочни цехе. Царех ва токарь Гончаров Михаил Александрович, слесараш-инструментальщикаш Болдырев Александр Анатольевич, Горкун Александр Николаевич, кхы дукха бараш а. Уж санна бараш дукха хиларах дог гIоздоаха къахьегама толамаш доах пятилетка дийлагIча шера механо-сборочни цеха коллективо. Товарни продукци арахецара бархI бетта план 103,7 процент кхоачаш а еш, планагIа лаьрхIачул совгIа цо арахийцай 28 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра задани ворхI-ах процент тIех кхоачашъяьй.

Дукха балхаш ду цеха болхлоша керда техникеи дикагIйола технологии производствана юкъекхахьара. Уплотнительни гIозарч, задвижкаш хьаккхара йола станокаш, кийч а яь производствана юкъейоалаяьй. Цу гIулакхо торо хилийтай цехе кийчъю продукци дукха дикагIа хилийта, паччахьалкхенна 4 эзар сом пайда бе.

Цеха коллективо доахача къахьегама толамашта юкъе дизза дакъа лоац рационализатораша а. Шера тIанйцача социалистически декхарех кийч а яь производствана юкъе яхьа езаш яр паччахьалкхенна 7 эзар сом пайда бергбола рационализаторски предложенеш. ХIаьта цар хIанзлехьа кийч а яь производствана юкъейихьача 15 рационализаторски предложене 7,5 эзар сом пайда баьб. Иштта шера тIанйна хинна социалистически декхараш тIеххкоачашдаьд рационализатораша.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

СУРТА ТIА: пхе шера задани кхоачашъяь сверловщик В. Сулейманов.

И. ПЛИЕВА сурт.

«ФЕРМЕ-м ХИЛА А ЙОАГIА БIЕХА»

Iай хьайбаш чуоттадергдола помещенеш хьалхе а тоаяь кийчъяьй йоах, фермай а боахамий а кулгалхой дика дай болча.

Укх деношка тхо хилар совхоз-техникуме. Гуш да совхоза кулгалхоштей парткомей хьайбаш йIайхача помещенешка Iангара дахара йоагIаш йола йоакхо елга. Цхьайолча помещенешка ремонт еш латт, керда хьаьш дьд. къаьнача помещенешка механизаци яьй. ДIачувоаллаше а гуш да хьайбаш леладераш тIахьехаш дола лозунгаш. «Кердача къахьегама толамашца жоп лургда вай КПСС ЦК партеген халкъаган бахча ТIахьехамаI», «Ханал хьалха кхоачашъергья вай пятилетка къоастамбеча шера паччахьалкхенга хьайбай продукци йохкара план!», иштта кхыдараш.

Тхо мел хиннача помещенешка массанахьа кIийленашта бетон а етта ремонт яьй, корашта кизгаш техад. Помещенешта ремонт еш ши плотник — БарахоевгIар Темарсолтен Ахьмади ва ферме. Тхо хиннача дийнахьа Iаьсий лелалеча помещене кизгаш тохаш бар уж. ЛерттIа тоаяьй ахкан загонаш а. Къаьстта дика тоаяьй телятник. Щена я чухье. Безаме да Iаьсий а, хIана аьлча щенача, сийрлача латт уж баьццара буц юъаш.

Дика къахьегаш хьабоагIа ремонт йолаенача хана денз Барахоева Фатима, Аушева Зайнап, Хамхоев Хьасан. Цхьа база топпар хьаьха яьнна, кIир тоха мара езаш яц.

Хьайбаш леладераш оарцагIбаьхкаб районерча «Сельхозтехника» болхлой а. Автопоилкаш тоэеш, кхо арадоахеи доакъар дIателен транспортераш увттаеш ба уж ферме. Лоацца аьлча, гуш да хаинахьа тоха а бенна Iан кийчо укхаза лерттIа елга.

Цхьабакъда, из ала йиш йолаш дац «Назрановский» совхоза Наьсар - Кертерчен Аьлти - Юртарчен отделеней фермах. Хьаэцаргья вай Наьсар-Кертера шурий - товарий ферма. Коа дIачувала йиш йоацаш гонга гIолла боагIа хотта. Ферма коа латт коачача цIун Iамаш. Цох йоагIача хьажо са дукъ. Халла дIакхоач тхо хьалхарча помещене. Хетаргахьа цхьан хана механизированни хиннай из коровник, хIана аьлча, массанахьа дIа-юха кхайса яда транспортера оатхалаш. Уж чугIолла лела харшаш соахкарча кхох диза да. Хьайбаш лоаман даьгIенашка дIадигача хана дейз цIенъяьяц помещени. ВIалла болх беш хиннай-хьогI аьнна хеталу автопоилкаш, хIана аьлча, цхьан пелгаца мукх ул царна тIа. Хьайбаш кий мела кIоагилгаш нувхех диза да, автокраникаш цхьаццанахьа яц, хIаьта яраш а еха я. Болх беш яц доакъар дIателаш йола транспортер а. Ховш дац болх беш хургйий а. Къаьстта кхераме да цхьаццанахьара дерзаи а долаш Iоохкаденна дада электрически саьргаш. ДукхагIча даькъе, патронаш а яц, хIаьта йолчарех электролампаш а яхкац.

Механизмаш болх ца бараш ше уж тоа ца яран хабарца чIоагIа сагото еш ва мастерналадчик Чахкиев Мухьмад. Болташи фенгаши яларе тоаергьяр оаха, бакъда, уж республике а йолаш яц,— йоах цо шеко йоаццаш.

Бакъда цун «тешам» боабара оаха лехача а корванзар халача балхашта механизаци яра вола механик Хашагульгов Iалихан. ХIаьта уж оатхалаш совхозе кьае йиш йолаш хилар-м шеко а яцар. Хоттала гIолла ца дахар духьа гобаькха тIаяьннача амброзе юккъе гIолла долх тхо. Из зене йола буц укхаза сов дукха хиларца хетало из ферме лаьрхIа дIайиннай аьнна. Из я массайолча загонашка, коа.

Воча хьала тIа я шоллагIа помещени а. Укхаза кхыметтел транспортерий моторaш а дац. Дукханахьара беха ба тхов, цхьаццанахьа яц шифер, тоаянза я кормушкаш, корашка кизгаш дац, уйнаш тоадаьдац. Дукххача хана денз дIадаькханза да кхо. Бульдозер яц тха из дIадаькха, йоах ферма бригадира. Хетаргахьа фермана лалла уллача «Сельхозтехника» отделенера из еха саг вац.

Къаьстта воча хьала тIа я 156 Iаса чудола помещени. Дийнахьа 11 сахьат даьлча а кхох цIенъяьяц из. Тоабанза ба тхов, уйнаш, пендаш а да кIир тоханза, хIаьта ерригача помещене цхьа лампилг мара а яц йоагаш. Iаьсий мозаша гот а дaь доажалац, хIана аьлча дIадаккханза долча кхо тIа гулденнача цэр зов латт помещени чухь.

Аьлти-Юртарча ферме дикагIа хила мег помещенешта ремонт яра гIулакх, аьнна хетар тхона тхоаш цига долхаш. Бакъда цигара сурт а дацар кхы дикагIа. КIоагаш доакх уйнех, деха да кизгаш, тоаянза я наIараш, тхов. Укхаза а цхьа лампилг мара яц йоагаш. Ховш дац, Газдиева Хадишата бийсана царна миштта Iунал ду. 80 Iаса да Хадишата тIачIоагIдаь. Помещенена ремонт еча хана уж арадаха моттиг яц.

— Хьажал, — йоах цо,— миштай ахканара загон? Айса яьй аз Iаьсашта хIама ехка яьшка. БIаргагор а эхь долаш яр уж чудоахка моттиг. Гонга гIолла боагIа хотта, цу тIа Iодиллача ча тIа дада Iаьсий. КIеззига дIа-юха хьайча Iаьржлу оагIув.

Дукха ха йоаццаш мара болабеннабац укхаза ремонт е. Бакъда хIанзчул тIехьагIа де дезар дIалаьрхIача тамащ я ханахьа из йоале. ХIанз ремонт еш кхо саг мара вац. Уж а леткъ материалаш яц, яхащ. Массайолча помещенешка тоае езаш я транспортераш, наIараш, тховнаш, уйнаш. Тоханза я кIир, кизгаш. Бакъда ремонтни балхаш дIадоладаьдац 23 августе мара. Дробилка дIаоттаяра цхьан помещене пен бохабарал совгIа кхы хIама дац деш.

Ферме нийсденна кхоачамбоацараш шийга дIадийцача велакъежар совхоза парткома секретарь Д. Путилин.

— Ферме массаза а бIеха хила езилга хаций шоана? — хетт цо тхога.

Ховш дац уж кхоачамбоацараш дIадахара совхозе де лаьрхIар фуд. Бакъда парткома секретарь-м шек вац.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

АЧХОЙ-МАРТАНЕРА ХОАМАШ

Дика толамаш доах пятилетка дийлагIча, къоастамбеча шера «Новосельский» совхоза хьайбаш леладераша. ДIабахача бархI бетта паччахьалкхенга дулх дохкара план 27 тонн тIехкхоачашъяьй. Иштта, планал совгIа 129 центнер шура екхай.

* * *

Культураш чуийца мукъадаьнна лаьтташ сиддаь оахаш да «Лермонтовский» совхозе. Агротехнико бокъонаша дIамадеххара дика болх бу механизатораша. Шерра социалистически яхь йоаржаяь къахьегарца доккхий толамаш доах трактористаша Астемиров Султана, Ахмуев ВахIида, Ахматов Мовлада, кхыбараша. Царех хIаранс 150—180 процент кхоачашъю ден нормаш. Совхозе хIанзле 405 гектар аьхай. Уж балхаш дIахо деш да.

Дика гIулакхаш карагIдувла совхоза хьайбаш леладераштa а. Районе хьалхара моттиг лелаеш хьабоагIа совхоза № 2 йола шурий ферма. ДIабахача бархI бетта а ерригa шура яккхара план тIехкхоачашъяьй цун коллективо. Паччахьалкхен пункте дIачуеннай планал совгIа 873 центнер шура.

Дукххача шерашка болх беш хьабоагIача ферма хьайбаш леладераша тIехь-тIехьагIа дукхагIа йоах хьайбай продукташ.

* * *

ХIара шера толамаш доахаш хьабоагIа Ачхой-Мартановски района «Орджоникидзевский» совхоза Тунгаев Iайнде кулгалдеча № 6 йолча сомий бешамаш лелаеча бригада къахьегамхой.

Иштта, 1972 шера план 215 тонн йолаш паччахьалкхенна 342 тонн, хIаьта соахка план 420 тонн хиннача 500 тонн Iажаш дIабелар цар.

Iажел совгIа баьццара горошек кхейир укх шера бригада коллективо. ХIаьта цу культура дика хьушкъам а кхебир. План бIаь тонн йолча 129 тонн баьццара горошек дIаелар паччахьалкхенна.

Iажаш 61 гектара тIа ба бригаде. ХIанз чуэцаш ба уж. Хьалхе кхачаш бола «Белый налив» яха Iажаш чу а ийна планал совгIа дIабеннаб паччахьалкхенна. ТIехьа кхача Iажаш ба хIанз чуэцараш.

— Октябрь бетта берригa сом чубена даргда тхо, — йоах Тунгаева. — План 550 тонн йолча хIанзле 346 тонн Iажаш дIабеннад паччахьалкхенна.

Iажаш чуэцача къаьстта хьинаре къахьег звеньевоc Темирбулатова Любас. Норма 170 килограмм йолча хIара дийнахьа 225 килограмм Iажаш чуэц цо. Иштта дика болх бу Закиева Бянус, Юсупова Iайшета, Цакаева Баянта, Изиева Аруша́с, кхычар.

— Паччахьалкхенна Iажаш дIабалара план 150 процент кхоачашъергья оаха, — йоах Тунгаева.

А. ЗАЙНУТДИНОВ.

Дийнахьеи буси— 50 гектар

Укх шера гурахьа ялат дIадувргдола 265 гектар лаьтта аьха баьннаб Надтеречни района «Верхненаурский» совхоза механизатораш. ХIанзле 500 гектар зябь аьхай цар. Гаргарча деношка оахам даь а баьнна гурахьа дув ялат дIаде болабала дага ба укхаза.

Шоай низ а хьинар а ца кходеш оахам деш ва Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаю коммунист Хадиев Януд. Дийнахьеи буси 50 гектар оахам ду тракториста. Из рекорд норма хиина дIаэттай цун новкъостаища Саиев Йоакъапа, Дукаев Iаьлийна.

М. АРСЫНГИРИЕВ.

Массе метте Молдаве боахамашка чуэцаш латт Iажаш, кхораш, комсаш, персикаш.

СУРТА ТIА: Страшенски района «Бируинца» яхача колхоза сомий беш лелаеча З. Булата доккхий толамаш доах персикаш гулъеча.

В. ЧАЙКОВСКЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

ДУКХАГIА ЯХА ЮРТБОАХАМА ПРОДУКТАШ

(РЕСПУБЛИКА СТАТИСТИЧЕСКИ УПРАВЛЕНЕ ХОАМ)

Пятилетка дийлагIча, къоастамбеча шера 34 эзар тонн дулх, 78 эзар тонн шура, 70 млн. фуаш паччахьалкхенга дохка дезаш ба республика хьайбаш леладераш. ХIанзалца дехкад 21,3 эзар тонн дулх, 61 эзар тонн шура, 54 млн. фуъ. Соахка укх хана хинначул дулх 18 процент, шура 3 процент, фуаш 1 процент дукхагIа да из.

Хьайбай продукташ паччахьалкхенга йохкара планаш дикагIа кхоачашъю Веденски, Малгобекски, Шалински, Урус-Мартановски, Наурски районаша. Бакъда соахкарчул кIезигагIа шура екхай Назрановски, Ножай-Юртовски, Шелковской, Советски районий боахамаша.

ДукхагIа йолча районаша кхоачашъяьй паччахьалкхенга фуаш дохкара шера планаш, бакъда план кхоачаш ца яр кхерам болаш я Грозненски район, «Птицепрома» треста предприятеш.

* * *

ЧIоагIа хьинар айдаь гуйре чуерзаеш, хьатIадоагIча шера хьувкъама лард йоллаш ба республика лаьтта леладераш. ХьажкIаш чуэцарца цхьана чуэцаш да дуга, гидуаргаш, шекара свекла, кийчдеш да гурахьа ялат дIадувргдола лаьтта, хьалха латтача боахамашка цхьайола культураш дIае йолаяьй.

Укх шера 5244 гектар дуга да чуэца дезаш, чуийца даьннад 983 гектар, вешта аьлча 19 процент. Дерригa даьккха дуга 2591 тонн да. Аьрда даьннача 213 гектар дугах хIара гектара тIара Гудермесски районе 40,1 центнер яьккхай.

Гидуаргаш чуийцад 40 процент, вешта аьлча 5696 гектар. Гудермесски районе уж чуийцад 96 процент, Грозненски районе — 70, Надтеречни, Урус - Мартановски, Шалински районашка — 51 процент. Бакъда эггара дукхагIа из культура лелаеча Сунженски районе кхоалагIа дакъа мара чуийцадац.

Сихбенна шекара свекла чуэцаш ба свекла лелаераш. Уж чуийцад 870 гектара тIара. Ачхоймартановцаш — 17 процент, гудермесцаш — 13 процент хьаьхьа баьннаб. Массанахьа дика хьийкъад мерза овлаш. ХIара гектара тIара 246 центнер яьннай.

Гурахьа ялат дIаде 163 гектар лаьтта кийчдаьл. Дерригa лаьтта кийчдаь яьннай Надтеречни район. Цу балха тIехьадус Грозненски, Малгобекски, Наурски, Сунженски, Урус-Мартановски, Шелковской районий боахамаш.

Ледара лел зябь оахилга. Из мадарра хьахьокх лохьехьа йоалаяьча районаша план кхоачашъяра проценташа:

Веденски	— 67
Надтеречни	— 51
Ачхой-Мартановски	— 41
Грозненски	— 37
Советски	— 37
Назрановски	— 36
Урус-Мартановски	— 34
Гудермесски	— 32
Наурски	— 30
Малгобекски	— 29
Сунженски	— 27
Ножай-Юртовски	— 19
Шелковской	— 5

Республике гIолла аха езачох кхоалагIа дакъа мара аьхаяц зябь.

ХIара ди тIехьагIа дукхагIа хьаIов хьайбашта Iалашдеш дола доакъар. Кхы а дукха торонаш я йол, ча, силос, баьций хьоар Iалашде.

Ерригa йол планах 71 процент, ча — 68, баьций хьоар — 66, силос — 51 процент кийчъяьй республике. Эггара дукхагIа доакъар Iалашдаьа Грозненски, Наурски, Ачхой-Мартановски районий боахамаша.

КIезига кийчъяьй йоли чаи Сунженски, Назрановски, Веденски районашка, витаминна баьций хьоар — Гудермесски, Надтеречни, Урус-Мартановски, Шалински районашка, силос — Шалински, Сунженски, Назрановски, Малгобекски районий боахамаша.

Доакъар Iалашдара йолаш йолча ерригача торонех пайда эца беза, чуийца яха еза ерригa баьцаш, хьагулле деза кхашкара ча, гIадамаш, гидуаргаш чуэцаш юхеюса отходаш.

АПН КОРРЕСПОНДЕНТАША ДУВЦ

СССР-а ХЬАЯЬЙ

ГДР кемаш деча промышленносте болх беш 52 эзар болхлои гIулакхера саги ва. Город Висмарера. Матиас Тесена цIерагIйола верфь—мехка йоккхагIйолча йиъних цаI. Цун стапелаш тIара Iояьнна рефрижератораш, траулераш, универсальни сухогрузаш Швеце, Финлянде, Румыне, Франце, ФРГ, Алжира байракхаш тIа а игIаш нек деш лел. Эггара йоккхагIйола заказчик — Советски Союз Висмаре деча кемаех 60 процент цо ийду.

⊙

УНАХЦIЕНОН ПРОГРАММА

1990 шерага кхаччалца йола ха чу а лоацаш, унахцIено лораелга дегIадоаладара перспективни программа оттаяьй Польше. Цу тIа керттера уйла тIайохийт духхьал производстве болчча метте къахьегамхошта медицински гIулакх делга дикагIа вIаштIехьда к х х а р а. Польски вIашагIкхийттача болхлой парте инициативагIа вIашагIъеллай унахцIено лораяра къаман фонд. Фонде йиъ миллион гаргга злотых дIачуеннай промышленни предприятей коллективаша, кооперативаша, учрежденеша. Цу ахчах хIанзле а хьалъяьй 14 поликлиника, ши эзар совгIа менгаш чулатта больницаш, юрташкеи заводашкеи итташ медпункташ. Йохкаш латт промышленни медицина проблемаш тохка центраш. Цу тайпара эггара хьалхара центр хIанзле а болх беш я Гданьски лакхерча политехнически школе.

Паччахьалкхено ахча дукхагIа хьахец унахцIено лораяра. 1970 шера 27,7 миллиард злотых хинна из укх шера 46 миллиардага дIакхаьчад.

«Интерпресс»—АПН)

⊙

КАГИРХОЙ ГIИШЛО

Дунайски лохалене йолаяь Румыне эггара йоккхагIйола ирригационни система Джурджу — Резмурешт. 1976 шу чакхдоалаш хьалъяь яккха лаьрхIад из. Кердача ирригационни комплексо йиш хулийтаргья кхы тIа а 136 эзар гектар лаьтта оборота юкъедоаладе. Кагирхой гIишло я аьнна хьакхайкабаьб из гIирс. Из хьалбеча хIанзле а дакъа лоац 13 уездерча эзар гарггача къонача болхлоша, ахархоша, студенташа.

И. МИХАЙЛОВ,
Бухарест. АПН соб корр.

⊙

ХАЛКЪА БЫТА МУЗЕЙ

Будапештера Дунайна йистте гIолла массехк километр урагIа хьалъуллача Сентэндр яхача йоккха йоацача къаьнарча городоке араюккъе хьайийллай Европе йоккхагIчарех йола халкъа быта музей. «Цу чу я венгерски этногеографически кертерча итт района вахари быти хьахьокхаш йола экспонаташ. 50 гектара тIа хьалдаьд «Венгре тайптайпарча мIIцнгашкара хьадена цIенош, коара гIирсаш, киназаш, хутораш. Хьокха оттаяь я XII — XIX бIаьшерешка хинна къахьегама кечалаш, ахархошеи пхьарашеи цIагIарча гIулакхашта лелаяь хIамаш. ВIашагIа а яьккха Сентэнре хьаенай шу чакхдоаллаш ше хьалхагIа хиннача тайпара юхаметтаоттаергIйола ши йола мандокски православни киназа здани а.

(АПН.

ПАРГIАТОН ДУНЕН ЮХЬ

«ВОККХАЧА ДАЬ» ЗУЛАМЕ БЕРАШ

ШОЛЛАГIЧА сентябре саррахьа Нью-Йоркерча Къулбехьен Бруклин яхача районе 56 шу даьнна Луис Хьюбела вийнача хана зулама бахьаний дукха уйлае езанзар полице. Нью-йоркски мафе шин дезала — Галлонеи Коломбонеи юкъе «гуччахьа лаьттача тIема» аргIанара дакъа хилар Нью-Йорке эггара дикагIа бовзаш болча гангстерех волча цхьаннех — Хьюбелах. ХIанз из верах улицашка гар ма лу кIезигагIа лелара бола керда хоам хилар Нью-Йорке бахача наха. Мафена юкъе «гуччахьара тIом» латтача хана геттара атта да «дагадоацаш вала».

Iоажалца деча мафиозе ловзара аргIанарча раундах язду американски кепайоазоно. Цу тайпара моттигаш ниcсъелча массаза а хулча тайпара, «дезалашта» керте латтарий суртащ арадоах газеташа цар вахарах дола хIамаш а дувцаш. «Кхоачамбола бахьанаш» доацандаь итташ шерашка зуламхошта суд ца еш хиларах а язду. Бакъдар аьлча, «бахьаний» гупахьа долаш моттиг яц укхаза. Мафех сел ишта атта лоархIавергвоацаш, селлара кIоарга чуяхай из обществa ерригача сферашта. «Таханара американски мафиозаш, — язду «Квик» яхача малхбузен-германски журнало, — уж промышленни делецаш, миллионераш ба...» Тамашийна доккхий да «Коза ностра» пайдаш. «Спектакль дю монд» яхача французски журнало даьча лоархIамегIа, мафе цIена доход шера 40 миллиард доллар я, вешта аьлча Франце шера бюджеташ тIех.

Нью-Йоркски мафе чулоацараш берригаш а «аристократи» аьле цIи йоаккхаш бола 24 дезал а мугIарера пхи эзар член а ва. Цо тIахьожам лоаттабу ловзарий дукхагIдолча цIеношта, дукххача правительствени учрежденешта. Цун кара да рынкашка наркотикаш лоаттаелга. Дукххача тикай дай кхера а беш, «кхерамзле Iалашъярах налог» йоах цо царгара. Белгталарча «дезало» тIахьожам лоаттабу Нью-Йорка хIара района.

Бирсача ткъоалагIча шерашка денз хоттаденна фу долча кланашта Голлонеи Коломбонеи юкъе деннар фуд?

...1971 шера 28 июне набахта лаьца ваьллачара цIавенав цу хана Галло дезалий да хинна Джо, Бруклинеи цунна гонахьарча улиций «паччахьа». Валанза ца воалаш тIера ваьннача хана цун «доалахье» дIаяьккхай Коломбос. Цу дийнахье а Атлантик авенюрча баре ший къаьнара хьаша Джером Джонсон кхийттав Галлох, цига Коломбо кертах 280 эзар доллар диллад цо цунна. Саррахьа Коломбона кхозза телча теха Джонсон цунна гонахьарча хано вийнав. Цхьабакъда шоай хьаким кIалхарвакха хIаьта а мегадац царна, «керттервар» лийна висавале а, параличо гIоттаргвоацаш метта вожаваь из.

ЧIир леха хьейланзар. Массехк ди даьннача гIолла, журналисташа даьча лоархIамегIа, пхи эзар доллар а дахийта баьча бронзови кIийна чу а уллаш шийн тIеххьара никъ беш вар Джо Галло массехк шу хьалхагIа мара доацаш визза вола да из а волаш хиннача улицашка-гIолла. Дакъа дIаделлачул тIехьагIа дукххачар дувцар. мисс Кармелас, Джо юшас, венна уллача IатIа а йийрза «Оаха чIир лехаргья хьа, воша, кастта цIеша цIийергья улицаш» оалаш хезар шоашта яхаш.

Цхьаннена тIехьа шоллагIвар вуаш бо... ...ер нах. Кхы а кIеззига ло ... ... на хеталора, шийна а «дезале» ве саг вусаргвац. Цхьабакъда циггача из дош шийга дIайийцар ерригача нью-йоркски мафена керте латтача Карло Гамбинос. ХьалхагIа шийна пайда а беш шинна а «дезалга» герз дохкар цо довнаш дIахо леладайта. Кланий гIоврал дайча, хайнад цунна, шийн хIама кхы а дукхагIа чIоагIде а юкъера а, дукххача хана денз шийна дагадаьллар кхоачашде а — «капо де тутти капи» (берригача даьй да») хила а ший геттара дика торо хургйолга. Из «пост» мукъалаьттай вовзаш вола зуламий дуненна керте лаьтта Сальватор Марансан 1931 шера вийначул тIехьагIа денз. Цхьабакъда хIанз, вешта а гIулакх дохаш латтилга кхета а даь, спектакль сацийта лаьрхIад «папа Карлос». Цо «дезалашта» тIадожадаьд «тIом» сацийтилгеи «машар тIехь» дош къоастаделгеи.

Машар дукха хьашт долаш хиннабац е Галло а, е Коломбо а. Цхьабакъда Гамбинос аьнна дош закон да. Гамбино хIанз чIоагIа Iохайнав керте.

...Тамаш я-кх хIанз цу хIилла йолчеи къизачен 75 шу даьннача ерригача нью-йоркски мафена керте латтачох ваьнна моттиг Палермо йолча, 1921 шера духхьашха американски лаьттан тIа ваьнна аьсалеи эздел долаши хинна зIамига саг хеталой. Юхьанца гангстераша вIалла «шоайчарех» лархIа а тигацар Карлои цун воша Паолои. Бандиташа дегенератораш оалаш хиннад царех — шоай даь веший мехкарий боалабаь хиннав ши воша. Цхьабакъда Гамбинона дика довзаш хиннад сицилийски мафе «законаш» — нах боабара наькъаца мара вIаштIехьдаргдац лархIийта, денал доацар лархIа воагIаш вац. Цкъа цхьа моттиг нийсъеннача пулемето цхарал ваьккха воша воацаш а виса, ший ма хулла Iаьдал даккха гIерташ лийтав Карло. ХIанз, чIоагIа бе деллад цо Нью-Йорка доал. Мадарра аьлча, цун бе йоалл дунен тIа эггара йоккхагIйола Кеннеде цIерагIйола аэропорт. Цига гIулакхе бола берригаш а хIана бац аьнна бараш Гамбинона болх беш ба. Дешаш тохкача Федеральни бюрос даьча мукIаралах, нагахьа санна Гамбинона лайча, массехк секунд ялалехьа аэропортера берригa болх юкъагIбоаккхаргбар цо.

Цхьабакъда, гучох, «капо де тутти капи» моттиг бе йоаллае Гамбинона атта дац. 1971 шера Галлонеи Коломбонеи юкъе «гуччахьара тIом» хиначул тIехьагIа ший моттиг дIалаца безам болаш бараш икъа санна дукххаза а «юхабетта» бийзаб Гамбиной. Дукххачарна хет, масала, боккхагIбола мафе шин дезала керте лаьттараш — Чармина Трамунтии Наталь Эволеи лувцийтар на ва аьнна. Цар даь къамаьлаш дIаяздаь 480 километр магнитни лента ше доддача тайпара прокурора Гольда бе дахад.

ХIанз дукххача гангстерашта хет, американски прессо деча тешалагIа, Галлонеи Коломбонеи юкъерча «гуччахьарча тIема» хIанзара эскалаци а иштта Гамбинос инсценировка яь я яьнна. Нью-Йорка зуламий дуненна тIера ший Iаьдал кхы а дукхагIа чIоагIдара цо шийна новкъостал дарга логдоахаш хургволаш ва, хетарахьа, «папа Карлос».

Мичча бесса из дале а, городе бахача наха шоай квартирашкара тар ма лу кIезигагIа зрабувлар гIойленагIа лоархI. Дукха ха йоаццаш «Нью-суик» яхача американски журнала тIа мафе гIулакхаш къаьстта чIоагIа белгал а доахаш, Нью-Йорка зуламаш алсамдувлаш хиларах язъьяча статьяна лалла оттадаь белгалдоалаш дола сурт даркорта кIайбенна кхалсаг я ах хьайийлла латтача арарча наIарах унзаръяьнна арахьежаш. Кхерам латт цун бIаргашка малав квартире гургал техар Гарре эгача кулгаца бе теIаду наIара ... из — цхьа бахьан кхерам хуле ни! ТIаьххетарьа дагадоацаш венача хьаша къегаш долча ... дакккача чIегай бIаьхха мугI бIарга байташ...

...ХIаьта мафи шийгара доалчIоагIдар духьа Нью-Йорка улицашка дIахо а ший «довдеш я.

А. ПРАВОВ.
(АПН).

Масее тайпарча меттала, дунен массе мIIинге эгIазлонца ек хунта фашистски террор соцаелга, Чиле паргIатон демократии юхаоттаелга дIадехаш долча халкъий оаз.

«Морнинг стар» яхача английски газета тIара хьадаькхача сурта тIа: чилийски патриоташцара солидарноста демонстраци еш ба Лондоне баха нах. ТАСС фотохроника.

ДОТТАГIАЛ—ВАЙ НИЗ

Сиха чакхдаьлар вай республике Карельски АССР-а литература деноош. Иштта хетхьо волча вена хьаша веза лоархIаш хилча. Нагахь санна хьашо йоаккхаш йола ха хьона лоаца хете, цунна хьайгара хоза гIулакх дIахулаш хилча хьо тIадводе — из я хьаша веза а хьа даггара а хилара белгало.

Иштта хьаший бар вайцига, баьхка хинна Карелера йоазонхой. Уж беза бар тхона, Нохч-ГIалгIай йоазонхошта хинна а ца Iеш вай республике мел бахача наха. Из къаьгга гора районашка а, республика столице а хиннача литература сайренашка, предприятешка къахьегамхоща вIашагIкхийтта цар йоаккхача хана.

Хьаша тIаэдар, цунна гIулакх дар деккхар дя. Из хьадоагIа гаьнара вай даьшкара. Цхьабакъда, Карелера баьхкача хьашашта гIулакх дар — из алхха декхаро хьалхадаькха дацар, из дар бокъонца долча, цIенача дег тIарча доттагIлен уйлаша хьийха а, хьалхадаькха а.

Цхьан минута воай мехка киртага хьожаргда вай: гаьнна къилбаседе, мехка цхьан йисте улл Карели, хIаьта Къулбехьа, вокх йисте улл Нохч-ГIалгIайче. Цу шин республикана, цу шин халкъа юкъе, вай тешаш а долаш чIоагIленна доттагIал — из вай боккхача мехка дахача, къамашта юкъерча доттагIала символ я, коммунистически парте нийса дIахьош йолча ленински къаман политиках хьахнина беркат да. Укх деношка хиннача литература сайренашка, болхлошца, интеллигенцеца вIашагIкхийтта къамаьлаш деш дукххаза а белгалдоахаш хаза йиш яр цхьа бакъдар: Кареле а Нохч-ГIалгIайчен а халкъаш кхел цаI йолаш да. Шаккха паччахьа Россе тIехьайиса йистош яр, шинна а халкъага Сийлахь-боккхача Октябро кхоачадаьд праз, бокъо, паргIато, шиннена а деннад шоай меттала йоазув, литература, культура, шаккха халкъ толамца вай сийрдача кхоаненга — коммунизмага дода.

Советски мехка дахаш дола къамаш вIаши тIера, Iимерза хилар бахьан хургда-кх из, тхо, литературай искусствай болхлой эггар хьалха Кареле дахача хана тхо деза хьаший даь тIаэцар. Из дар диъ шу хьалха. ХIама диилу ха я из. Цхьабкъда, селхан мара ца хилча санна духьала латт малх хьажара тIера еце а цу деношка йийкха лаьтта Кареле сигале, массе а хана ди долаш санна сийрда бийсаш, шийн бIаргаш санна сийрдла сийна Iамарч, царна гонахьа баьццара хьунаш. ТIаккха наьха сийрдадаьнна бIаргаш, юхьмараш тIара белакъажар— уж царга шоашка долаш ма дарий. Сона дицлац тхоаш цу Къилбаседен мехка кхаьча хьалхара сайре. Театре хьадийллар Нохч-ГIалгIайчен литературай искусствай деноош, чакхдаьлар концерт, залера арабаьлар нах, фоэ сийрда яр, цхьаннахьа йоагаш лампаш еце а. ВIалла са а дайнадац-кха аьнна хетар. Наьха юхьмараш тIа а бIаргашка а яр из сердал, Iимерзал. ДIаболхацар уж, дIакъастацар тхох, сахьатага диллача ах бийса яла йоалле а, хаттараш дора Нохч-ГIалгIайченах, цун наках дукхагIа ха гIертар. Тхоашара из безам, из Iимерзал тхона гора даим тхо гаьна районашка, е столица Петрозаведска предприятешка дахадале а Кареле лаьтта миччахьа тхо дале а. Тха дегашка дисар из цар белакъажар, бисар гаьнарча доттагIашцара безам. ХIанз диъ шу даьшачул тIехьагIа юха а вIашагIкхийтар тхо доттагIашца.

Цу хана, диъ шу хьалха, тхо вIашагIкъастача хана, оаха царга тханцига дувла, яхача хана, цхьабараштa хийтта хургда из иштта дIааьнна хоза дош да. Цхьабакъда, из кхоачашхилар. Кхоачашхилар из тха а цар а вIаши аьнна хоза дош а доацаш, дег тIара, бокъонца болча доттагIаша вIаши аьнна дош хиннадаь.

Вайцига баьхкараш массехк йоазонхо мара вацар, бакъда хеталора деррига Кареле халкъ хьоашалгIа деча санна, вешта дIа уйла йича иштта да а да из — халкъа викалаш ба уж. Цхьаьхха а да шеко йоацаш — из йоазонхошта, литератураштa юкъера доттагIал хинна ца Iеш, щин халкъа шин республикана юкъера доттагIал да. Из уйла йоссар дагахьа Карелех Ахматова Раисаси Димаева Саидеи язъяь илли хозача хана, нохчийи гIалгIайи маттала Кареле йоазонхой Антти Тимонена, Алексей Титова, Рейе Такала, Ивана Костина произведенеш екача хана. Нохч-ГIалгIайченах шоаш вайцига даьхача дицлургдоацача деноех хьаьшаша язъяь стихаш ешача хана.

Шин халкъа юкъерча гIулакхех, цар цхьатаррча кхелах дувцаш тхо каст-каста юхахьожар историга. МагIалбика Сийлахь-боккхача Даьймехка тIема шерашка байнараштa оттадаьча памятника хьалхашка зизаш дехкар хьаьшаша. Дукха да МагIалбике, цу лирача тIем тIа байнарий кашамаш. Карелера тIемахой а хила мег царца. ХIаьта ховш ма дий тIема шерашка Кареле лаьтта лорадеш вай мехкахой хиннилга, цхьабараша цига шоай синош дIаденнилга.

Вай хььшаша, аьлча а доттагIаша, дукххаза а белгалдаьккхар тIеххьарча шерашка хIара аьхки вай республикерча студентий отрядаша шоайцига керда гIишлош хьалъеш дукха балхаш даь а деш а хилар. Дийцар цкъаза студенташта шоаш яьча литература сайренех, царца шоай хиннача вIашагIбеттабаларах. Нохч-ГIалгIай республикера ба аьлча, шоаш уж болча къаьстта безаме ахарах а.

ХIаьта укхаза, вайнига Карелерча доттагIаша дIадихьача деношка болхлошца, интеллигенцеца, республика а, районий а, кулгалхошца вIашагIбетталуш вай Нохч-ГIалгIайченах, цуй лаьтта дахача къамех дукхагIа ха ловра царна. Мехкдаьтта мел доакх ялат, комсаш мел гулъю, республика экономика дIахо миштa дегIайоагIаргья, культура миштa лакхлургья — дерригатех а хеттар цар. Гуш дар хIара вай мел баьннача аьттоно, вай карагIдаьннача дикачо, вай толамаша, дIахо кхоачашде лерхIараша уж гIадбугилга. Иштта я доттагIлен белгало. ДоттагIчун аьттув баьлча, цунна дикадар карагIдаьлча гIадвода бокъонца вола доттагIа.

Цхьаьхха а да белгалданза даргдоацаши доккхал де дезаши. Вай хььшашта массанахьа, уж дIа мел бахача моттиге — предприяте а, совхозе а, кхыметтел буровой смене а эггара хьалхха хозаш хиннар дар «Коллективе ба дукххача къамех бола нах, уж вежарий санна барттайна къахьегаш ба» яха дешаш. ХIаьта из царна шоашта гуш а дар.

Республика кхаь районе баха хилар вай хььшай.

Уж цхьатарра безаме тIаийцар Ножай-Юртовски а, Шелковской а, Малгобекски а районашка.

«Оаха тхоай дегашка дIахьу, — йоахар цар, — нохчийи гIалгIайи халхараш, Шелковской районерча казакий иллеш. Тхона бIарга мел дайнар, къаьстта а шун нах. даим тхона хьадийлла хинна цар дегаш».

Нэкъабаьхаб хььший, ца ловш вIашагIкъаьстар тхо. «Кхы а доагIаргда тхо, — аьлар цар, — тхоашта дукха безабеннача, белабенна, безаме нах болча шун мехка, шо а дувла тханцига.

ГIоргба вай йоазонхой, уж а боагIаргба, дIа-юха гIоргба искусства болхлой а цхьабакъда из алхха хьоашалгIа ахар хургдац, дIахьоргда, чакхдоахаргда практически гIулакхаш, дукхагIа шерагIа вIаши довзаргда литератураш, царна карагIдаьннараш, дIахо чIоагIлургда царна юкъера доттагIал. ХIаьта литератураштa юкъера доттагIал — из халкъашта юкъера доттагIал да. ДоттагIал — из вай низ.

А. БОКОВ,
«Лоаман Iуйре» яхача альманаха редактор.

«СЕРДАЛО»
3-гIа оагI. 21 сентябрь, 1974 шу.

Хь. ОСМИЕВ.

БЕРКАТЕ ГУЙРЕ

Маьржа яӀ-кха, дошо
гуйре!
Латтан беркат
Тхога телар — из хьо я.
Хозахета аьннадац хьох
Гаьнна хьалха:
«Йиза дошо гуйре я».
Ӏа йиш хулийт тхога, гуйре,
БӀарчча шера
Ахархочо мел даьр го:
Лаьттагара Ӏа мел даьккхар
Гу хӀинз сона,
Шин тӀаьр-юкъе уллаш мо.
Ялат, сомаш, баьцадаар,
Кхыдар, кхыдар, —
Гуйре, хьога шортта да.
Из дерриге хьалхатетташ
Хьо йоагӀандаь
Адам хьона раьза да.
«БӀаьсти» оал вай.
«Ахка» оал вай.
Цар мел даьр а,
Гуйре, тахан хьа ги доалл.
Беза мухь ба хьа ги боаллар,
Нана-гуйре,
Халкъий са цу мухьах доалл.
Со ма раьза хургвар, гуйре.
Се а, хьо мо,
Наха накъавоаларе,
Айса язъю боча стихаш
КӀезиг-дукха
Хьона тарье могаре!
Со ма раьза хургвар тӀаккха!
Ма иразе хургвар!

ӀУЙРЕН МАЛХ

КӀаьдвенна ахархо,
«Ма галахь!» — аьлча мо,
Меттара гӀоттавеш,
Хьинар доа цӀен-нана.
ЦӀи яьлча мо сиха.
Ноанал де оттаеш
Хьалкъедар дошо малх.
Лоаман бухь лотабаь.
Шийна дошо зӀанараш,
Уж хьаьса таьш санна,
Корех чумохкаяь,
Къайлара, гучара —
Массе а меттера —
Из боадо къоахкаяь
Лоам-дукъах тӀабаьлар,
Чарх санна, герга малх
Адама, Ӏалама,
Эшаш йол из дӀовхал
Камаьрша хьахецаш,
Жовхьара буртигаш —
Баьца тӀа къега тхир —
Мотт хьеккха дӀаэцаш
Цхьан долица лакхбелар
Ляр доага бӀайха малх.
Басилгах барт баьккха
Нанас бер хьоасташ мо,
Массане дог хьоасташ
Хьалкхийтар Ӏуйрен малх.

ХАЛКЪА БАГАХБУВЦАМЦАРА

Аз айса а вувргвар

Цхьан юрта хьоашалгӀа ваха хиннав Цаген. Бокъонца кхелета, тӀехкарех шалташ а ядаш ворхӀ воӀ хиннав фусамдаь. Хьаша венав аьнна тохабенна ча цар дӀаэккхаяь боргӀал лаьцай. Шинне когаши ткъамаши лаьца, кхоалагӀчо йоккха шалта хьахьекха боргӀала корта баьккхаб. Сиха отар кӀал хьал а элла, бедараш а тӀехьа из тулае эттаб вежарий.

— Даьллахьа, кӀантий, — аьннад царех цецваьннача Цагена, са а ма вар цӀагӀа Ӏовдал виса цхьа воӀ.

— Хьанайта Ӏа тхо долча нийсса ши бутт балалехьа, хьона деза вайчаьхьа а. дезе черсий а гӀулакх Ӏомадаь оаха цӀа-м даьра вайтаргва, — аьннад царех вокхагӀчо.

— Шул эггара кхеташ вар миссел из Ӏовдал хилча-м аз айса а даьра вувргвар из! — яьхад Цагена.

Ала хӀама дац

— Молла миштав шун? — хаьтта хиннад Цагенага.

— Ала хӀама доацаш ва, — яьхад вокхо. — Меннагчул тӀехьагӀа шалтаца дукха айхьаза хул-кх!

Кхы фу де деза?

— Вайчул дикагӀа найц ма вац укх мехка а, — яхаш дув буаш хиннав цхьа саг.

— Фуд цо даьр пахад тӀех? — хаьттад вокхар.

— Ӏа ахча дӀаделча, тоал пхо санна масса гӀойя, тика тӀара мала къаракъа шуша а ма ях, шийна увза махорка пачка а ма эц. Кхы фу де деза цо?

Енна дӀаяллалца

— Фу даьд хьона селлара юрта а хозал елха? — хаьттад шоай коана гаьна боацаш бодача новкъа гӀолла геттара узамаш а деш елхаш цхьа кхалсаг тӀехйоалаш хеза цуння духьал арлаьлнача Гошмоахас.

— Маро йита йоагӀа со, — аьннад вокхо.

— Эй дала йоае хьо, миска! Цхьаккха-а укх Аьлтий-Юрта вахача сагага я магазарий хьона?—яьхад Гошмоахас. —Духьал хьал уралатташ хилча цо-м енна дӀаяллалца ма кхоабаргьярий хьо!

Баьсса корта

Эъ, Цаген, ма-къаракъ а да Ӏа сона моладаьр. Укхо-м бокъонца хьэа ма толхабой!— аьннад цхьан баьречо.

— Ший цхьа белгало йолаш да из, — аьннад Цагена.

— Из фу белгало я? — сецавац вож.—Дилла а яьоса моттиг лохал да из аьнчад Цагена. — Из хьа корта баьсса болга цунна а хайнад-кх!

«Газа бӀийг»

Лочкъаяь хьаккхий хурск тӀаьнкӀал а елла водаш хиннав молла. Вокхо даггара шӀогӀа хьийкхал.

— ДӀаяла дӀа, газа бӀийг!— яьхад молла. — ХӀанз бокъонца са юхӀаьржъе гӀерт-кх хьо а?!

Вохаргвий?

— Из еррига сигале ӀотӀаеча а вохаргвий ший дегӀах къонахчал доалла саг? — хаьттад Цаген чӀоагӀа веха бӀаргаоврах гӀадбахача наха.

— Вохаргвац, — аьннад Цагена.

— ХӀаьта кӀалхара дерригa лаьтта дӀа-хьа даьржача вохаргвий? — хаьттад юха а.

— Вохаргвац, — аьннад Цагена.

— Беррига мохк духьал балах вохаргвий?

— Вохаргвац.

— ТӀаккха сенах вохаргва из? — хаьттад.

— Во дезал кхийча вохаргва-кх, — яьхад Цагена.

ДӀаяздаьр Абу МАЛЬСАГОВ.

Грознера шолжа йист.
С. ТЕМИРГАЕВА фотоэтюд.

Литературни оагӀув

КЪОНА ОАЗАШ

Тахан оаха шоана вовзийт къона гӀалгӀай поэт. Из ва Яндаречa юкъерча школера истори хьехаш вола Даурбеков Билан Борис.

«Аз эрсий меттала стихаш язъю дукха ха я, — язду цо редакцега. — Царех цхьаьраш кепатехай «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» яхача газеташа. Укх тӀехьарча шин-кхаь шера гӀалгӀай меттала стихаш язъеш ва со. Царех цхьаьраш аз дӀайоахкийт шоана».

Тахан уж оаха кепатох.

ДАУРБЕКОВ Борис

ВАЙНАХ

Малав
Со воша воацаш!
Са воша воацаш
Цхьаккха а вац —.
Вай мехка мел вахар
Ва са воша,
«Наьха саг: яхилга
Сона фуд хац.
Вайнах оал аз
Массанех а,
Массанахь а
Аз иштта ях.
Сона оалалац,
Хац сона яха
«Наьха саг»
Е «наьха нах».
Вежарий да вай
Дерригаш а,
Дерригаш а
Цхьан цӀен нах да.
Массе хана
Иштта хиннад вай,
Даим — даим а
Иштта хургда.
Хац сона
«Наьха саг» ала,
Хац сона
«Наьха нах» яха.
Вежарий да вай.
Цхьан лаьтта Ӏодаь,
Вайнах да вай
Цхьан мехка даха.

ЧИЛИ

Юха а
ГӀабаш тоха
ГӀерт хьона, Чили.
Ӏаьржа хунта,
Текхарг санна,
Хьа дегӀах хьаьрчай
ЦӀе гурмат хинна
Детталу
Неруда илли.
Массанахь а
Хьа лаьттан букъа тӀа
Декъий хьаж яьржай.
Кортамукъе,
Хьа мукъе бахьан
Лег. Чили, хьа къонгаш —
Цар цӀийво
ЦӀийбу форд.
Хьаьнду хьа лаьтта...
А, дехкалургдац,
Къовлалургдац
МоастагӀчоа цар кулгаш!
Цар кулгаш
Дошо да,
Да пхьарсаш болата.
Хьо юха а,
Хьалха мо,
Яхаргья, Чили:
Ираз долаш,
ПарӀгӀато йолаш,
Йолаш сийле, цӀи...
ЦӀе кхайкам хинна
Детталу хӀанз
Неруда илли!
ЦӀе кхайкам хинна
Ек хӀанз
Неруда цӀи!

Т. Арчаков

ДАГАДОЦАШ ХИННАР

ДУВЦАР

ГӀИЙЛЛА къилбаседенгахьара мух хьекхаш гуйрийнара шийла сайре леттар. Юкъ-юкъера сийна сигале гуча а ювлаш, охкаенна ядар хӀаьтта форда тӀара гӀайттача санна йола баьдесийна морхаш. ГӀадж кхоссала мара кхы лаьттана гаьна боацаш чубузаш латтача маьлха зӀанараша малхбузенгахьара сийрдаьха уж цӀе бесса яр.

Совхоза конторера хьаара а яьнна хьацар даьннача юхь тӀа къоарзача гурмале ткъам хьекхаш леттар Фадиман. ХӀаьтте хиннача къамаьла уйлае кхийнадацар цун наряде воагӀа ферма заведующи Хаматхан хьатӀаэттача хана.

— Сайре дика хийла хьа, Фадиман! Хьо мичара яьлар? Курортера цӀа маца енай хьо? — вӀалла дага а доацаш из тӀехьашкара йист хиларах оагаелар Фадиман.

— Со-м сийсара пхьера хана цӀагӀа яр, — хьа хаттараш ма дезацар сона аьлча санна, талмастта юха йисткилар шийца директора хиннача къамаьло дог дохадаь патта доярка.

Хинначох кхийттача Хаматхана, цун уйлаш кӀеззига гаьна яха дагаволаш, къамаьл дӀаьхдир:

— Лоаллах ваххаше а хьо цӀаенай аьнна сона-м мича хезад. Са мишта пеӀар Ӏа? Фу йсах одесситаща?

— Цар-м хӀама яхацар сога, ер ва-кх дог эттӀадеш, — аьнна букъ тӀехьашкахьа аьтта кулга нана пӀелг юха хьекхар Фадимана. — Со кхеташ яц оаш укхаза вӀашагӀделлачох. Аьсетарга а яха со чуйоагӀаш, кӀиръяь сигнал еттар тӀехьашка. Со юха хьежача Владимир Иванович ва-кх ший «газика» тӀа вагӀаш. Машина тӀара Ӏо а ваьнна гаьннара гӀаш хьатӀавера. Моаршел, дехар-денар дийца ваьлча, цо ший машина дӀа а яхийта гӀаш конторе хьалдаьхкар тхо. Геттара безаме вар из соца тахан. Из дерригa сиха дӀа а литта, ший гурмале ткъам аьтта балама тӀа хьатӀа а тесса сиххача боларах дӀаяхар Фадиман.

Фадиман цӀаяле беррига специалисташ а болаш директора кабинете хинна къамаьл дага доагӀаш вар Хаматхан. Ший фермерча доярка оамал дика йовзар цунна. Из ший болх дукхабезаш йолга ховра.

Къамаьл хӀанзарча хана хьайбай боахаме лоархӀамерча деша хетадаь дар. Хьайбай боахам промышленни ларда тӀа баккхара шу хьалха йоккха комплекс хьалйолаьяр совхозе. Ӏай хьалхара а шоллагӀа аргӀа болх бе йолалургйолаш яр. Механизмашца, доахан деттача агрегаташца болх бе ховргдолаш дийша нах эшар боахама. Уж кийчбе безаш бар.

Юкъера школа йисте а яьккха, шоай юрта юхе а Ӏийна совхозе болх бе лоаш барашка дешийта оттадир. Къаьстта хьайбай боахаме баха безам болаш дукха бар. Цигга эттар дош: дукхача шеращка боахам дегӀакхувлача тешшаме къа а хьийга пенсе яха ха йолча Фадиманага а из санна йолча кхы массехк дояркага а салоӀийталга дийцар цу дийнахьа.

Кабинете истола хьалхашка латтача гӀанда тӀа Фадиман Ӏохоайир директора. Яхье котало яккхарах даим лелае енна ЦӀе байракх латтар Владимир Ивановича истола аьтта эхьарча саьнга. Цунна бӀарг тӀаэтта ягӀар Фадиман директор йист хулаш:

— Мишта яр форда тӀа? Са мишта леӀар Ӏа, Фадиман?

— Сакъердаме яр цига-м. Ер дегӀ дахьаш укх шера самна дика салеӀадац аз. Москвера, Ленинградера, вай мехка кхыча йоккхийча городашкара баьхкача артисташа массехказа концерташ хьекхар тхона. Малх, форд... Мишта бахар ца ховш дӀабахар бутт. ХӀанз кергӀача Хаматханагахь юха а йийрза.

Ше де лаьрхӀа къамаьл Фадимана новкъа хургдолга кхетадеча Владимир Ивановича гадоахарг къамаьл доладир:

— Бухгалтере яь премиальни ахчан перевод дӀакхаьчарий хьога?

— Кхаьчар, баркал хьона, Владимир Иванович селла са йоакхо ярах. ЧӀоагӀа гӀулакх хилар сона цу ахчах. Бераш та Ӏай ювхаю кег-мег хӀама эца накъадаьлар сона из.

Гаьнна юстара вагӀача парткома секретарага, хьо фу деш вагӀа йист ца хулаш яхаш санна, бӀара а хьежа истола хьалхашка ший метте Ӏохайра директор.

— Вай укхаза де лаьрхӀар дийцадий Ӏа укханга? — аьлар ше вагӀачара хьал а гӀетта истола хьатӀаволавеннача Хаматхана.

Истола тӀа дада каьхаташ дӀа-хьа а нийсдаь кисара хьалъяьккха гӀаьле сегар Владимир Ивановича.

— Фадиман, сона дагадоагӀачох Ӏа хьайбай боахаме болх бу ткъаьх шу хургда, — юкъ-юкъе Фадимана бӀара а хьожаш аьлар цо.

— Со юххьанца ферме еначa хана шин шера подменки хилар дицденнад хьона, Владимир Иванович?

— Хилар, хӀанз дагадоагӀа! Хьайбай боахам промышленни ларда тӀа баккхара соахка вай совхозе дӀадоладаь гӀулакх дагадоагӀа хург ма дий хьона? Ӏай болх бе йолалургья из.

ВӀаштта гӀаьленах цкъашозза кӀур а баьккха, кӀоаргга чу а теха, цхьа юкъ яьннача гӀолла дӀахо доладир цо ший къамаьл:

— Гой хьона, хьоца дага довла лаьрхӀад оаха, — аьлар цо дояркана хала хетаргдоацача тайпара ала гӀерташ. — Хьо тха турпал я. Ӏа кӀезига къахьийгадац вай боахама экономика чӀоагӀъеш. Укх йоккхача юрта наха лоархӀаш я хьо. Орденаши медалаши луш дукхазза лакха мах баьб хьа хьаьналча къахьегама. Гой хьона, хӀанз къаеннача дийнахьа 17—18 шу даьннача мехкарашца деша яхача товргъяц хьо а хьа мугӀарех бараш а. Хьа йоӀ а йолаш, тоъал мехкарий ба вай совхозе подменни дояркаш болаш. Царех машинашца доахан детта доярчаш кийчбе лаьрхӀад оаха. Хьо салаӀа яхийтача бакъахьа дацар-хьоӀ.

Из тайпа къамаьл шийга дергдий дага ца хинна Фадиман дегӀ юха къувлаш ягӀар.

«ЦӀайоагӀаш аз лийрхӀар? Акхар сона егӀа боанг? Ер фуд са хӀанз?» — яхаш уйла йора доярка.

Из къамаьл чӀоагӀа новкъа даьннача цо, са чу а къувлаш шорттига аьлар:

— ТӀаккха са доахан? Уж мича гӀоргда?

— Уж леладе-м саг коравоагӀаргва. Шун ферме къаьстта дукха ма бий доахан дика детта а лерттӀа царна Ӏунал де а Ӏема дояркаш, — аьлар Хаматхана, хьатӀа а вена, Фадимана балама тӀа кулг дуллаш.

— ЦӀагӀара гӀулакхаш миштад хьа? Ӏан кийчо яьйий Ӏа, Фадиман? Хьайна эшар хьаала, — аьлар директора.

— Баркал. Сона а са дезала гӀулакхаш да дояркай. Цу ханналца деш хинна гӀулакх даь баьлча комплексера керда машинаш, механизмаш, полуавтоматаш Ӏомае эза цар. Ӏай болх бе йолаяла езаш яр хьайбай боахаме комплекс. Цига болх бе дояркаш кийчбе курсаш яхкаяр ферме. Дийнахьа балхах мукъабаьлча шин-кхаь сахьата теоретически занятеш хулар. Цига деша ягӀар Марет а.

ЮртагӀа а яьнна ферме бодача новкъа шорттача боларах йодар къаьна доярка. «Фу хургда-хьогӀ са доахах? Фу машинаш, фу автоматаш я акхарна дагаехараш? — яхаш уйла йора цо.

Фадиман ферме хьалкхаьчача хана цхьабола дояркаш доахан дийтта баланза а бар. Ше бӀаргаяйна хьатӀаухачарга хаттар юха дешше а ший йоӀ лехаш бӀаргаш лекхар Фадимана. Юхера а бӀаргаяйра цунна из ший группана юхе хьуазаш.

ЙоӀа дӀатӀаяхар Фадиман. ХӀаьтта боархача Ӏатта кӀал а хайна шамарах хи-кхси хьокхаш йоаллар Марет.

— Хьога деннад акхар ераш? — шортта хаьттар нанас. Дагадоацаш тӀаенача наьна оаз хоззаше цӀаьхха урайиккхар Марет. Нанна хьалхашка цхьан хӀаман ше бехке йолаш санна еха хьайзар из.

Ший бала буваца яха ер, хӀаьта укхан гуш дар. «Селхан бус со цӀаенача хана соца бийса дӀа ма йихьарий укхо, сога хӀама ца оалаш ма Ӏийнайий ер-м», яха уйла чуесса леттар Фадиман.

Дега чу яьлча санна ший наьна уйла яйзача Марета аьлар:

— Тахан Ӏуйрийна со балха хьаеча ераш деттилга хьатӀадиллар сона заведующе, — аьлар цо, сихха нана цу гӀулакхах дӀакхетае ловш.

— Хьо балха енай тахан! Ши-кхо ди цӀагӀа а даьккха, коа-карта лостам беш кулг теха мара балха гӀэргьяц яхаш ма ярий хьо.

— Енаяц, — лоацца жоп делар Фадимана, шийга директора даьча къамаьла Марет бехке йолаш санна. — Со-м мукъаяьннай хьона укх фермах, — доккха са а даьккха тӀаьтехар къаьнача доярка.

— Мишта мукъаяьннай? — аьнна цецъяьлар Марет.

— Иштта. Хьога дӀалургья группа аьлар сога сийсара парткома секретарэ. Аз ераш мишта леладаьд ма хой хьона, — аьлар Фадимана, — юхе леттача Ӏатта боча кулг а хьокхаш. Цхьайолча хана шоана тӀехьнахьа чӀега а белле, ферме йоагӀар со акхар йоакхо е, — йоахар доярка, къамарга шод утташ.

Дийнахьи буси дукхагӀа йолча хана шоаша хинна доярка йовзаш цунна гонзхь хьуззар доахан. «Са йоагӀа ма кхаьнедий ераш» яхача уйлашца сатеда гӀертар Фадиман.

— Хьалл ведар, укх цхьан бетта хьагай со акхарех, — йоӀагара ведар хьа а ница шийна эггара дукхагӀа безача боархача Ӏатта кӀалхайра Фадиман.

Етт бийтта а яьнна хьалнийсъеннача Фадимана аьлар:

— Оаш-м машинашца деттаргда ераш мискаш, ХӀанзалца кулгашца дийттача акхарна лоалургйий-хьогӀ машина?

— Жи-варий, са йиӀиг. Акхарна доагӀа доал де бӀу ма къожабелахь. Дукха эш хьона доаханна. Ӏа гӀулакх дарга хьежжа мара хьона дезар хьалургдац цар. Хьайна хала долча хана сога хьахайталахь. Сона хала хургдац укхаза кхаччалца хьалья. Акхарна со къаенний, аьнна хете а хьа нана-м кхы а лелалургйолаш я.

БӀаргашка хий а кхехка тӀакхийтта нана мархӀа а елла зӀамига бер санна балама тӀа корта а билла йоаллар Марет. Цо кхетадора дукхача шерашка ше леладаьча доахах къаста цунна мел хала дар.

Футбол

СССР футболни чемпионата «А» класса II лига IV зоне ловзаш йола «Терек» 19-ча сентябре эргӀанарча туре Уфе вӀашагӀкхийтар моттигерча «Строителаща». Счет 2:0 а йолаш котбаьлар вай футболисташ.

ХӀаьта IV зонера кхыйола матчаш иштта чакхъяьлар:

«Рубин» (Казань) — «Дружба» (Майкоп) — 1:0, «Торпедо» (Тольятти) — «Машук» (Пятигорск) — 0:1, «Локомотив» (Оренбург) — «Баррикады» (Волгоград) — 5:0, «Металлург» (Магнитогорск) — «Динамо» (Махачкала) — 4:3, «Зенит» (Ижевск) — «Сокол» (Саратов) — 2:1, «Спартак» (Йошкар-Ола) — «Труд» (Воронеж) — 0:0, «Волга» (Ульяновск) — «Реатруд» (Тамбов) —0:0, «Авангард» (Курск) — «Салют» (Белгород) — 2:0.

ТЕЛЕВИДЕНИ

21 сентябрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Ӏуйранара гимнастика. 9.20 — Керладараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Говза кулгаш». 10.00 — Босбола телевидени. Художникех дола дувцараш. Рерих. 10.30 — Дай-ноаной шоана. 11.30 — Босбола телевидени. «Поэзия». Джалиль. 12.00 — Москвичащи, ленинградцаши яхье баьннаб. 12.30 — РСФСР-а Паччахьалкхен халкъий коллективай фестивала выступлени ю Пятницке цӀерагӀа йолча Паччахьалкхен Академически эрсий халкъа хоро. 13.15 — Босбола телевидени. «ДикагӀа дола товараш дукхагӀа». 13.45 — Илли доах Алексей Иванове. 14.30 — «УнахцӀено» яхача программа почта. 15.00 — Босбола телевидени. Бераша дола фильм. «Сийна оалхазар» яха художественни фильм. 16.15 — Телевизорашка хьожарий хаттарашта жоп лу политически обозревателa Жукове 17.00 — Босбола телевидени. «Хьайбай дунен тӀа». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 18.45 — Босбола телевидени. Советий мехка бераш. Хьа Ӏуйре-Москва яхача телевизионни документальни фильма премьера. 20.00 — Босбола телевидени «Мотт» яха телевизионни спектакла премьера Осинка. 21.00 — «Ха» Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Хоккейх лоаза дунен хьалкъашта юкъе вӀашагӀкхетар. Канада — Советски Союз. Йистевьлча кердадараш, передачай программа.

II ПРОГРАММА

17.00 — Шуй письмошта жоп лу оаха. Мода хьакъехьа къамаьл дергда вай. 17.40 — «Юха бодаш никъ бац» яха художественни фильм. 2-гӀа сери 18.45 — ХьажкӀаш йоаяра духьале е яха рейд (гӀалгӀай меттала).

22 сентябрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Бераштa йола Ӏуйрийцара гимнастика. 9.20— Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Гургал бетта сахьат». 10.00 — Советски Союза гӀулакх деш ва. 11.00 Босбола телевидени. «Музыкальни киоск». 11.30 — Босбола телевидени. «КӀаьнкаш дӀахьалха гӀо». 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — Босбола телевидени. «Гераз кхоссар» яха художественни фильм. 15.00 — Шун дехарах дола концерт. 15.30 — Литературни кешараш. 16.00 — Босбола телевидени. Композитора Левашовна вӀашагӀкхетар. 17.30 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 18.00 — Босбола телевидени. Футболах йола СССР чемпионат. Динамо яхача стадионера трансляци. 20.00 — Босбола телевидени. «Киноникъбахкой клуб». 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Кинопанорама. Передача зӀаьр РСФСР-а халкъа артиста Яковлеве. 23.10 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

16.15 — Вай болча хьоашалгӀа ба къонача рационализаторийи конструкторийи Еррига-российски 4-гӀа елета делегаташ. 16.40 — «Юха бодаш никъ бац» яха художественни фильм. 3-гӀа сери. 17.15 — Книжкай тархе тӀа. Шамсаев.

РАДИО

21 сентябрь

6.30 — Юртара вахар (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш 7.20 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердалo» газета обзор. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 13.00 — «Механизатор» яха Плиева очерк (гӀалгӀай меттала). 13.20 — Нохч-гӀалгӀай халкъа иллеши ашараши (гӀалгӀай меттала). 14.00 — ДӀахьажа замах юхедисача воча гӀулакхашца къовсам лоаттабеча Юрта совет. Долакха Юртарча Юрта совет. председателa Джандарова выступлени (гӀалгӀай меттала). 14.15 — «Агитаторан кхай тӀарча стане» яха корреспонденци (нохчий меттала). 14.30 — «Арсанов творчествацара атеизм» яха Фейко беседа (эрсий меттала). 14.55 — Ашараш. 15.15 — «Моттигерча композиторий творчески сурташ» яхача циклацарча «Мазаев» яха передача. (эрсий меттала). 16.00 — Инструментальни ашарий концерт (гӀалгӀай меттала) 16.30—«Вай дотгагӀа Ӏалам да» яха радиожурнал (эрсий меттала).

22 сентябрь

7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.18 — «Ленинан никъ» газета обзор 7.28 — Хоамаш. 7.35— Ашараш. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Шоана дукха еза ашараш. 13.00 — Илли дезараштa дола концерт (нохчий меттала). 13.40 — «Къонабарий сазаш» яха передача (нохчий меттала). 14.00 — «Атеист» яха радиожурнал (эрсий меттала). 14.20 — Советски Эскара бӀухой заявках дола концерт (гӀалгӀай меттала). 15.15 — Шефал лeладаро дика гӀулакх ду (эрсий меттала). 15.30 —Юртбоахама къахьегамхой шоана дола концерт (эрсий меттала). 16.00 —«Школьни глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 16.30—Политпросвещение системе дешара керда шу долалуш КПСС-а Грозненски горкома секретара Ахматхановай беседа (нохчий меттала). 16.45 — Вай доалахой болча (гӀалгӀай меттала). 18.30 — «ШӀе сийга.ш» яха пионераштен дешархоштен йола передача (гӀалгӀай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гӀоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йовчан а йоацаш, малхбузехьара 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура республике гӀолла 19—24, Грозне 21—23 градус йовхал йолаш хилеи тарлу. Кхоанеи ломмеи хувцалуш моохаш а йолаш, лоадама йовчан а йоацаш. бе-беча оагӀорахьара 3 — 7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура буйсашка 5—10, деношка 19-24 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

КЪАХЬЕГАМХОЙ БОЛЧА КОНЦЕРТАШЦА

ШоллагӀа сезон я филармоне чухь Нохч-ГӀалгӀай драматически театра актерий группа болх беш йола. Цунна юкъебоагӀа Н. Хаджиева, Ю. Идаев, А. Дениев, Л. Арсамерзуев, иштта кхыбола артисташ. «Сакъердаме сахьат» яхаш я цар юрта гойта программа. Цу юкъе я йоккха йоаца миниатюраш, театра спектаклашкара доакъош. Духхьал ахкан хиннача гастроле уж хиннаб республика еррига районашка, Дагестански АССР-а Хасав-Юртовски районе. Массанахьа дика тӀаийцаб уж.

ЦӀи хеза я вай республике «Шовда» яха эстрадни ансамбль а. Шовзткъа итт совгӀа концерт деннад цу коллективо. Дика тӀаийцай из Шелковской, Назрановски, Шалински, Веденски районашка. ХӀанз артисташ керда программа репетици еш ба. КӀеззига ха яьлча юха а наькъа арабаргба уж.

Юртарча зрителашта езаенна я композитора А. Халебске кулгалду «Деза эрсий илли» яха филармоне лекторски группа программа. Цуннеи цун новкъосташтен — И. Жукова, В. Кошеневай, В. Паршина, Э. Жука — вӀаштӀехьдаьннад бакъйола композици вӀашагӀйолла. Шоай программаца артисташ хиннаб Шелковской района «Красный пахарь», «Коминтерн», «Червленски» колхозашка, Урус-Мартановски района боахамашка. ХӀанз Грозненски Малгобекски районашка ба артисташ.

Районашка духхьал вай артисташ хинна Ӏаш цига хул вай мехка тайп-тайпарча минингашкара гастроле яьхка коллективаш а. Иштта дукха ха йоацаш юртара зрителаш болча хилар ростовски цирк, «Подмосковни сайренаш» яха Москонцерта ансамбль, хӀаьта хӀанз цига я «Ребята семидесятой широты» яха Ленинградера ансамбль.

А. АЛЕКСАНДРОВ.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

21 сентябрь

В. И. Ленина цӀерагӀара культуры Дворец. 18.00. КӀиранден лекторн «Знанеш — халкъе». «Малар сондаккхари зуламе вӀашта юхе латт» яха лекци. 19.00. Кагирхой салаӀара сайре. ДӀалокх «Интер» яхача вокально-инструментальни ансамбло. 19.00. Ӏилма - популярни фильмаш гойтар.

С. М. Кирова цӀерагӀара салаӀама парк. 10.00. «Спартак» берий спортивни обществе производственни коллективашта юкъера яхьаш. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 14.00. Къайла театр. Мода цӀагӀо 1974—1975 шерий сезона моделаш гойтар. 16.00. Кинолектори. «Физически культура хӀара дезале» яха лекци. 18.00. Баьццара театр. Нохч-ГӀалгӀайчен паччахьалкхен симфонически оркестра концерт. 18.30. «Ширача замах юхедисарашца — къовсам» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Кагирхой салаӀара сайре. ДӀалокх «Сказочники» яхача вокально - инструментальни ансамбло.

Химиккий культура Дворец. 10.00. «Бригантина» яха клуб «Дошо бӀаьсти» яхача темах дикагӀа сурт диллара йола конкурс. 11.00. «Къона говзанхо» яха выставка. 17.00. ДӀалокх духовой оркестро. 18.00. «Художественни литература кердадараш» яха радиожурнал. 19.00. — Ӏилма-популярни фильмаш хьокхар.

Н. К. Крупская цӀерагӀара культура Дворец. 10.00. «Тхо октябраташ сий долаш да оаха леладеш цӀе седкъий да» яха октябрятий сбор. 18.00. Керда арахийцача книжкай обзор. 19.00. Кагирхой салаӀара сайре. ДӀалокх «Экспресс» яхача вокально - инструментальни ансамбло.

Пролетбата цӀерагӀара культура ЦӀа. Городо—юрта. Пролетбата цӀерагӀча культура ЦӀен агитбригада Малгобекски районе яхар. 13.00. Керда дезал хьахилар торжественно дездар. 20.00. Кагирхой салаӀара сайре.

22 сентябрь

В. И. Ленина цӀерагӀара культура Дворец. Болх беш да «Современник» яха кинотеатр. 18.00. «Тамашийна саг» яха халкъа драматически театра спектакль. 19.00 Кагирхой салаӀара сайре. ДӀалокх «Интер» яхача вокально-инструментальни ансамбло.

С. М. Кирова цӀерагӀара салаӀара парк. 14.00. Массовкаш. 15.00. Къайла театр. «Тха сюрприз» яха республикански театра спектакль. 16.30. Музыкальни эстрада. Нохч-ГӀалгӀайчен паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 18.00. Баьццара театр. Консервни завода художественни самодеятельноста коллектива концерт. 16.00. Кинолектори. «Грозненски улицашца цӀи леладра истоери» яха лекци. 18.30. «Ширача замах юхедисарашца — къовсам» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Кагирхой салаӀара сайре. ДӀалокх «Сказочники» яхача вокально-инструментальни ансамбло.

Химиккий культура Дворец. 10.00. Шашкаши шахматаши езарий клуб хьеллар. 10.30. «Ховли-довзали» яха конкурс. 11.00. Болх беш да «Ручеек» яха берий кинотеатр 18.00. «Книжни кердадараш» яха радиожурнал. 20.00. Кагирхой салаӀара сайре.

Н. К. Крупская цӀерагӀара культура Дворец. 11.00. Болх беш да «Къона ленинец» яха берий кинотеатр. 18.00. Кагирхой салаӀара сайре. ДӀалокх «Экспресс» яхача вокально - инструментальни ансамбло.

«Красный молот» завода культура ЦӀа. 10.00. Филателистий клуба заняти. 11.00. Болх беш да «Космонавт» яха берий кинотеатр.

20-ча участка клуб. 17.00. «Красный молот» завода культура ЦӀен художественни самодеятельноста коллектива концерт.

Пролетбата цӀерагӀара культура ЦӀа. 20.00. Кагирхой салаӀара сайре.

ТХА АДРЕС: 364051 г. Грозный, Ленина улица 11 (3-гӀа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахарeи культурая отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделеи бухгалтереи — 2-60-71.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-60-71.

Газет зоадуал шинарей гоеи, шоаттеи деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Резолюце проспект 7/84. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

Заказ № 9177.